

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE- JA KOOLITUSOSAKOND

Kinnisesse lasteasutusse paigutamine

Kohtupraktika analüüs

Kätlin Piho

analüütik

Tartu

2020

SISSEJUHATUS	3
1. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE SEADUSLIK ALUS.....	5
2. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE MENETLUS	8
2.1. MENETLUSE ÜLDREEGLID.....	8
2.2. NÕUDED AVALDUSELE JA SELLE LISAD	10
2.2.1. Õiguslik regulatsioon	10
2.2.2. Kohtupraktika.....	12
2.3. LAPSE ÄRAKUULAMINE	13
2.3.1. Õiguslik regulatsioon	13
2.3.2. Kohtupraktika.....	14
2.4. TEISTE ISIKUTE ÄRAKUULAMINE.....	14
2.4.1. Õiguslik regulatsioon	14
2.4.2. Kohtupraktika.....	15
2.5. EKSPERTIIS.....	16
2.6. ESINDAJA MÄÄRAMINE.....	17
2.7. MENETLUSE KESTUS	17
3. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE EELDUSED.....	19
3.1. LAPSE KÄITUMISE OHTLIKKUS	19
3.1.1. Õiguslik regulatsioon	19
3.1.2. Kohtupraktika.....	20
3.1.2.1. Oht lapse arengule.....	21
3.1.2.2. Oht lapse tervisele ja elule	23
3.2. MUUD ABINÕUD EI OLE PIISAVAD.....	25
3.2.1. Õiguslik regulatsioon	25
3.2.2. Kohtupraktika.....	25
3.3. PAIGUTAMISE EELDUSED EI OLE TÄIDETUD	27
4. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE PEATAMINE.....	31
4.1. ÕIGUSLIK REGULATSIOON	31
4.2. KOHTUPRAKTIKA	32
5. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE MÄÄRUS.....	37
5.1. PAIGUTAMISE KESTUS	37
5.2. ASUTUSE VALIK	38
5.3. MÄÄRUSE JÕUSTUMINE	39
5.4. MÄÄRUSE TÄITMINE	40
5.5. KOHUSTUSTE PANEK LAST KASVATAVALE ISIKULE.....	40
6. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE PIKENDAMINE	42
KOKKUVÕTE	43

SISSEJUHATUS

Kinnise lasteasutuse teenus loodi 1. jaanuaril 2018 jõustunud seadusemuudatusega.¹ Alaealiste mõjutusvahendite seadus tunnistati kehtetuks ja alaealiste komisjonid kaotati eesmärgiga toetada paindlikumalt abivajavaid lapsi, ka neid, kes ei ole õigusrikkumisi toime pannud. Muudatustega loodi õiguslik alus lapse vabaduse piiramiseks kasvatusliku järelevalve eesmärgil, et ennetada laste õigusrikkumiste toimepanemist ning lastele ja ühiskonnale tulenevaid kahjulikke tagajärgi.²

Kinnise lasteasutuse teenus on sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 130¹ kohaselt riigieelarvest rahastatav ööpäevaringne teenus, mille eesmärk on toetada lapse psühholoogilist, emotsionaalset, sotsiaalset, hariduslikku ja kognitiivset arengut, et saavutada püsivad muutused, mis võimaldavad lapsel pärast vabaduse piiramise lõppu tulla edukalt toime tavakeskkonnas tema enda elu, tervist ja arengut ning teiste isikute elu ja tervist kahjustava käitumiseta.

Kinnise lasteasutuse teenus on mõeldud viimase abinõuna lastele, kelle käitumine ohustab tõsiselt lapse enda elu, tervist ja arengut või teiste isikute elu või tervist. Teenuse käigus piiratakse lapse liikumisvabadust kui ühte kõige olulisematest põhiõigustest. Last on võimalik kinnise lasteasutuse teenusele suunata ainult läbi kohtu. Teenus on mõeldud suure abivajadusega või väär- või kuriteo toime pannud alaealistele. Samuti lastele, kelle puhul asendatakse vahistamine kinnise lasteasutuse teenusega.

Kinnise lasteasutuse teenust osutatakse ainult lapsele, kelle vabadust on piiratud kohtulahendi alusel:

- SHS § 130² lg 1 alusel saab teenusele suunata lapse, kui lapse käitumine seab ohtu tema enda elu, tervise või arengu või teiste isikute elu või tervise ja seda ohtu ei ole võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega (otsustatakse hagita menetluses).
- Karistusseadustiku (KarS) § 87 lg 1 p 9 ja § 87 lg 2 p 8 järgi on kohtul õigus kohaldada kuriteo või väärteo toime pannud vähemalt 14-aastase alaealise suhtes, kes vastab viidatud sätetes nimetatud tunnustele, mõjutusvahendina kinnisesse lasteasutusse paigutamist (otsustatakse kriminaalmenetluses).
- Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 131 lg 3² alusel võib alaealise isiku vahistamise korral kohus määrata, et vahistamine asendatakse alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamise (otsustatakse kriminaalmenetluses).

Kinnisesse lasteasutusse paigutamise jätkamine otsustatakse kõigil eespoolmainitud juhtudel hagita menetluses.

Kinnise lasteasutuse teenusele paigutamine on tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 533 lg 1 p 3 tähenduses muu seaduses sätestatud kinnisesse asutusse paigutamise asi. Riigikohtu tsiviilkolleegiumil on ulatuslik praktika isiku tahteta või tahte vastaselt psühhiaatriaiglasse või hoolekandeaasutusse paigutamise ja haiglaravi kohaldamise asjades.³ Nendes asjades väljendatud seisukohad kehtivad ka kinnisesse lasteasutusse paigutamise asjades, arvestades

¹ Sotsiaalhoolekande seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/125102017001>

² Sotsiaalhoolekande seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri (360 SE), lk 3. Kättesaadav <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/096a684f-385d-487c-9355-b4978e6174aa>

³ Vt K. Piho. Psüühikahäirega isiku kinnisesse asutusse paigutamine. Riigikohtu praktika ülevaade, 2020. <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/Ps%C3%BC%C3%BChikah%C3%A4irega%20isiku%20kinnisesse%20asutusse%20paigutamine.pdf>

SHS § 130² lg-s 2 toodud erisusi. Kinnise lasteasutuse teenusele paigutamise kohta on Riigikohus teinud senini ühe lahendi.⁴

Käesolev analüüs käsitleb lapse paigutamist kinnisesse lasteasutusse sotsiaaltoetuste seaduse alusel hagita menetluses. Analüüs ei uuri lapse suunamist kinnisesse lasteasutusse KarS § 87 ja KrMS § 131 lg 3² alusel.

Analüüsi aluseks on 107 tsiviilasja **seisuga 01.10.2020**.

Analüüsis esitatud seisukohtadel ei ole siduvat mõju ja need ei ole käsitatavad Riigikohtu seisukohtadena. Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis.

⁴ RKTkm 12.12.218, [2-18-5333/60](#).

1. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE SEADUSLIK ALUS

Sotsiaalhoolekande seadus näeb ette regulatsiooni, piiramaks erandlikel juhtudel ja äärmusliku meetmena lapse vabaduspõhiõigust Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) § 20 lg 2 p-s 4 nimetatud alusel ehk kasvatusliku järelevalve tagamiseks. Regulatsioon on kooskõlas ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK) art-ga 5-1-d, mille kohaselt on vabaduse piiramine lubatud seadusliku korralduse alusel alaealise kinnipidamiseks hariduslikuks järelevalveks.⁵

Kinnise lasteasutuse **teenuse eesmärgi** sõnastamisel on lähtutud lastekaitseseaduse (LasteKS) §-s 4 sätestatud lapse heaolu definitsioonist. LasteKS § 4 kohaselt on lapse heaolu lapse arengut toetav seisund, milles on rahuldatud lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused. Kuigi üldjuhul tuleb last abistada tema vabadust piiramata, ei ole see mõningatel juhtudel võimalik.⁶

Määrav asjaolu otsustamiseks, kas lapse abistamiseks on vaja tema vabadust piirata või mitte, ei ole psüühikahäire esinemine või süüteo toimepanemine, vaid **lapse faktiline jätkuv käitumine**. Psüühikahäire diagnoosini jõudmine on (eriti lapse puhul) pikaajaline protsess, ning psüühikahäirete diagnoosimise lähtekohad ei ole sobivad, vastamaks küsimusele, kas lapse abistamiseks on vaja tema vabadust piirata. Seega ei saa olukorda, kus lapse vabadust on tema abistamiseks võimalik piirata ainult juhul, kui tal on diagnoositud (raske) psüühikahäire, pidada lapse õiguste ja heaoluga kooskõlas olevaks. Samuti ei saa pidada õigeks ootamist, kuni laps on mõne oma käitumisviisi (nt narkootikumide või alkoholi tarbimise või vägivaldsuse) tõttu süüdi mõistetud süüteo, et alles seejärel tema abistamise eesmärgil tema vabadust piirata.⁷

Kinnise lasteasutuse teenusele saab paigutada ka raske psüühikahäirega lapse. Raske psüühikahäirega lastele ei ole loodud eraldi teenust ega suunamise aluseid. Kinnisesse lasteasutusse paigutamine katab kõiki juhtumeid, kus lapse enda või teiste elu või tervist ohustavat käitumist on võimalik ohjata ning last abistada kinnise lasteasutuse teenuse ehk liikumisvabaduse piiramise abil.⁸

Seadus ei välista alaealisele ravi osutamist kinnises lasteasutuses viibimise ajal, kuid kinnisesse lasteasutusse paigutamine ei anna automaatselt õigust alaealist seal viibimise ajal tahtevastastelt ravida. **Tahtevastase ravi** osutamine eeldab sellekohast kohtumäärust.⁹ Kui laps vajab psüühikahäire tõttu ravi, siis tuleb algselt psühhiaatrilise abi seaduse (PsAS) § 11 lg 1 alusel menetlus lapsele tahtest olenematu psühhiaatrilise abi kohaldamiseks, mh esialgse õiguskaitse korras. Kui laps on akuutses olukorras (nt uimastite tarbimise või psühhooosi tõttu), tegeletakse temaga esialgu tervishoiusüsteemis. Kui lapse raviarst või psühhiaater seejärel leiab, et lapse raviks oleks vajalik pikaajaline rehabilitatsioon, pöörduv ta kohaliku omavalitsuse üksuse poole. Kohaliku omavalitsusega koos leitakse sobiv lahendus, mh vajaduse korral tehakse kohtule avalduse lapse paigutamiseks kinnisesse lasteasutusse.¹⁰

Lapse vabaduse piiramisel ei saa kasvatusliku järelevalve tagamine ega ohtude ennetamine olla eesmärgid iseenesest, vaid nende taotlemine on põhjendatud sedavõrd, kuivõrd need on **vajalikud lapse õiguste ja heaolu tagamiseks**. SHS §-s 130² sätestatud vabaduse piiramise aluste hindamisel tuleb lähtuda võimalikult pikast perspektiivist – kui laps jätkab sellist

⁵ Seletuskiri (360 SE), lk 8.

⁶ Seletuskiri (360 SE), lk 9.

⁷ Seletuskiri (360 SE), lk 10.

⁸ Seletuskiri (360 SE), lk 8.

⁹ V. Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2018, § 533, p 3.1.5.

¹⁰ Seletuskiri (360 SE), lk 15.

käitumist, siis millised tagajärjed on sellel kogu tema elule. Lapse vabaduse piiramise otsustamisel ei piisa nentimisest, et lapsel esineb teatud sorti käitumine (nt koolis mittekäimine, vägivaldsus, alkoholi tarvitamine, narkootikumide tarvitamine), vaid tuleb põhjendada, kas see tähendab konkreetse lapse puhul nii suurt kahju, et sedavõrd radikaalse meetme, nagu kinnisesse asutusse paigutamine, rakendamine on põhjendatud.¹¹

Lapse individuaalsetest eripäradest ja käitumisviisist ulatuslikum kasvatuslik järelevalve ei pruugi alati tähenda lapse õiguste ja heaolu paremat tagatust. Seetõttu tuleb arvestada lapse kui iseseisva subjekti soovide ja vajadustega, hinnates hoolikalt, kas täiskasvanute soovid muuta lapse käitumist on kantud lapse tegelikest vajadustest, mitte täiskasvanute soovist last kontrollida. See, et laps ei käitu selliselt, nagu teda ümbritsevad täiskasvanud soovivad, ei tähenda, et lapse käitumine on tema heaolu ja õiguste seisukohalt tingimata vale. Siiski esineb olukordi, kus lapse paigutamine kinnisesse asutusse on lapse õiguste ja heaolu tagamise seisukohalt hädavajalik. Kui laps käitub järjepidevalt viisil, mis seab tõsisesse ohtu tema enda elu, tervise või arengu või teiste isikute elu või tervise, ja ükski muu meede tema käitumise muutmiseks ei toimi, tuleb piirata ajutiselt lapse vabadust, saamaks seeläbi olukord piisavalt kontrolli alla, et oleks hiljem võimalik last aidata tema vabadust piiramata. Nii nagu lapse vabaduse põhjendamatu piiramine tähendab tema õiguste rikkumist, võib teatud juhtudel ka lapse vabaduse piiramisest hoidumine tähendada tema õiguste rikkumist.¹²

Kohus peab iga konkreetse lapse puhul **võrdlema kahju**, mis leiab aset, kui last kinnisesse asutusse ei paigutata, kahjuga, mis leiab aset, kui laps kinnisesse asutusse paigutatakse, ning tegema otsuse lähtuvalt selle kaalumise tulemustest. Samuti tuleb igal juhtumil põhjalikult kaaluda, kas konkreetse lapse puhul on rakendatud kõiki muid võimalikke meetmeid peale kinnisesse asutusse paigutamise või veendunud, et nende rakendamine ei oleks sobiv. Kindlasti ei piisa lapse vabadust piirava otsustuse tegemiseks ainuüksi nentimisest, et lapsele on pakutud eelnevalt kindel arv meetmeid. Olenemata eelneva abi ulatusest tuleb hinnata, kas leidub veel muid võimalikke meetmeid, mida pole rakendatud, kuid mis võiksid olla sobivad.¹³

SHS § 4 p 4 järgi (koosmõjus LasteKS § 3 lg-ga 2) on kinnisesse lasteasutusse võimalik paigutada **kuni 18-aastast** isikut. Et laps paigutatakse kinnisesse lasteasutusse tema abistamiseks, mitte karistamiseks või distsiplineerimiseks, **ei ole** seaduses sätestatud lapse **vanusele alampiiri**. On loomulik, et mida noorem on laps, seda haavatavam ta on ning seda kahjulikumalt mõjub talle vanematest eemalolek. Seega, mida noorem laps on, seda tõsisemalt tuleb suhtuda kinnisesse lasteasutusse paigutamise võimalikesse kahjulikesse mõjudesse, võrreldes kasulikega. Üldjuhul on nooremate laste puhul suuremad võimalused peresuhete parandamise ja vanemate toetamise kaudu jõuda lahenduseni, kus lapse käitumine saadakse kontrolli alla pere abil, ilma et peaks lapse pere juurest ära suunama. Samas võib väga erandlikel juhtudel ka juba näiteks 7–8aastasel lapsel olla nii tugevalt välja kujunenud end või teisi oluliselt kahjustav käitumine, et kinnise lasteasutuse teenus on ainus toimiv võimalus tema abistamiseks. Kinnisesse lasteasutusse paigutamise lubamise kaalumisel on kohtu igakordseks kohustuseks tagada, et kinnisesse lasteasutusse ei satu laps, kellele tema vanuse või muude tegurite tõttu tuleks teenusest rohkem kahju kui kasu.¹⁴

Kuna kinnise lasteasutuse teenusele saab suunata lapse nii tsiviilkohtumenetluses kui ka kriminaalmenetluses võib tekkida olukord, kus lapse suhtes toimuvad **paralleelselt süüteomenetlus** ja alaealise tsiviilkorras **kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetlus**. Dupleerivate kohtulahendite vältimise võimalusena on seletuskirjas nähtud, et süüteoasja

¹¹ Seletuskiri (360 SE), lk 12.

¹² Seletuskiri (360 SE), lk 11

¹³ Seletuskiri (360 SE), lk 12.

¹⁴ Seletuskiri (360 SE), lk 13.

menetlev kohus ootab ära tsiviilasja lahendi ning loeb alaealise tsiviilkorras kinnisesse lasteasutusse paigutamise mõjutusvahendiks KarS § 87 lg 1 p 9 või § 87 lg 2 p 8 tähenduses.¹⁵ Samas sel põhjusel menetluse peatamise võimalust kriminaalmenetluse seadustik ega väärteomenetluse seadustik ette ei näe.¹⁶

Kui kohalik omavalitsus ei ole veel esitanud kohtule avaldust, siis kaalub kriminaalasja lahendav kohus ise kinnisesse lasteasutusse paigutamise aluseid. Kohalik omavalitsus, kes sellest teab, ei esita kohtule tsiviilasjas dubleerivalt avaldust. Käesolevas ning eelnevas lõigus kirjeldatu koosmõjul on võimalik tagada, et välditakse dubleerivalt kohtuasjade läbiviimist ja dubleerivate kohtulahendite tegemist.¹⁷

¹⁵ Seletuskiri (360 SE), lk 14.

¹⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, 54 ptk, p 7.3, lk 387.

¹⁷ Seletuskiri (360 SE), lk 14.

2. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE MENETLUS

2.1. MENETLUSE ÜLDREEGLID

SHS § 130² lg 1 järgi paigutatakse laps kinnisesse lasteasutusse **ainult juhul**, kui lapse käitumine seab ohtu tema enda elu, tervise või arengu või teiste isikute elu või tervise ja seda ohtu ei ole võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega. Seega võib lapse paigutada kinnisesse lasteasutusse, kui on täidetud kaks kriteeriumi, millest esimene käsitleb **lapse käitumise ohtlikkust** ning teine seda, et lapse käitumisest tulenevat ohtu **ei ole võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega**.¹⁸

Tulenevalt LasteKS §-st 21 ja lapse õiguste konventsiooni (LÕK)¹⁹ art-st 3 tuleb kõigi last mõjutavate otsuste tegemisel selgitada välja **lapse huvid** ning lähtuda otsuse tegemisel nendest kui esmatähtsast kaalutlusest.

Riigikohus selgitas lahendis [2-18-5333/60](#) kinnisesse lasteasutusse paigutamise **kriteeriumeid**. Oluline on, et lapse käitumisega kaasnevat ohtu ei hinnataks abstraktselt, vaid aluseks võetaks asjaolud, mis näitavad, kui pika aja jooksul ja millise sagedusega on lapse käitumine olnud probleemne ning **milles väljendub oht** lapse enda elule, tervisele või arengule või teiste isikute elule või tervisele.²⁰ Lapse kinnisesse asutusse paigutamise üle otsustades tuleb kõiki asjaolusid koosmõjus hinnata ja kaaluda. Oluline on arvestada ka kinnisesse lasteasutusse paigutamata jätmise **tagajärgi**. Kinnisesse lasteasutusse paigutamine on põhjendatud, kui paigutamata jätmisega kaasneks suurem kahju. Kohus saab tagajärgi kaaluda igal üksikjuhul eelnevat arvestades.²¹ Lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamine on asjakohane meede, kui see aitab tagada lapse heaolu, piirata tema kahjustavat käitumist ja saavutada teenusega taotletud eesmärgid olukorras, kus vähem piiravate meetmete rakendamine ei oleks tulemuslik.²²

Riigikohus selgitas ka **vähem piiravate meetmete** kohaldamise võimatust. SHS § 130² lg 1 eesmärk ei ole püüda kaasata last kõigisse olemasolevatesse programmidesse, vaid et konkreetse vaidluse asjaolude kohaselt tuleb otsustada, kas on olemas programm, mis selle lapse puhul oleks kohane ja talle kasulik. Kuna leebemad meetmed eeldavad enamasti lapse nõusolekut ja koostöövalmidust, ei tule kinnisesse lasteasutusse paigutamise eeldusena tuvastada, et kõiki asjakohaseid meetmeid on lapse suhtes tegelikult kohaldatud ja need ei ole olnud tulemuslikud. Kinnisesse lasteasutusse paigutamine on põhjendatud ka juhul, kui kohus on veendunud, et laps ei soovi teha või ei ole võimeline tegema piisavalt koostööd muude meetmete rakendamiseks. Kohus saab leebemate meetmete võimalikkuse hindamisel lähtuda esitatud avaldusest, kus peab muu hulgas kajastuma ülevaade varasematest meetmetest ja põhjendus vähem piiravate meetmete puudumise kohta. Kohus saab **uurimisprintsipi** rakendades vajadusel ka ise täiendavalt asjaolusid selgitada või tõendeid koguda.²³

Vähem piiravate meetmete kohaldamine ei ole asjakohane olukorras, kus laps ei ole koostöövalmis. Kohus saab näiteks arvesse võtta ka seda, et laps ei ole seni ametiasutustega koostööd teinud, mh politseisse ja kohtulikule ärakuulamisele ilmunud. Vähem piiravate meetmete rakendamata jätmist ei ole asjakohane diskretsioonipiiride ületamisena ette heita

¹⁸ RKTkm 12.12.218, [2-18-5333/60](#), p 17.

¹⁹ Lapse õiguste konventsioon. <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

²⁰ RKTkm 12.12.218, [2-18-5333/60](#), p 18.

²¹ RKTkm 12.12.218, [2-18-5333/60](#), p-d 21 ja 29.

²² RKTkm 12.12.218, [2-18-5333/60](#), p 19.

²³ RKTkm 12.12.218, [2-18-5333/60](#), p-d 19–20.

olukorras, kus lapsele on tehtud programmide vajalikkuse kohta aastaid selgitustööd, kuid laps ei ole soovinud programmides osaleda.²⁴

SHS § 130² lg 2 sätestab kinnisesse lasteasutusse paigutamise **menetluse erisused** tsiviilkohtumenetluse seadustikus isiku kinnisesse asutusse paigutamise menetluse kohta ettenähtud korras:

- SHS § 130² lg 2 p 1 järgi **ei rakendata** kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetluses **esialgset õiguskaitset** TsMS § 534 tähenduses. Esialgse õiguskaitse kohaldamise võimalus jääb kehtima PsAS §-s 11 sätestatud alustel. Kinnise lasteasutuse teenus ei ole sobiv akuutsete olukordade lahendamiseks, mistõttu ei ole esialgse õiguskaitse kohaldamine asjakohane. Terviseseisundi tõttu akuutsed olukorrad peavad leidma lahenduse tervishoiusüsteemi poolt ning alles seejärel saab lapse paigutada kinnisesse lasteasutusse, et ta saaks pikaajalistele muutustele orienteeritud kinnise lasteasutuse teenust.²⁵
- SHS § 130² lg 2 p 2 kohaselt **ei ole** paigutamise **eelduseks ekspertiisi tegemine** TsMS § 537 tähenduses. Kinnisesse lasteasutusse paigutamise otsustamisel ei ole määravaks asjaoluks mitte lapse arstlikult (psühhiaatriliselt) tuvastatud seisund, vaid faktiline käitumine ja abivajadus.
- SHS § 130² lg 2 p 3 paigutamise menetluses **määrab kohus** lapsele lapse huvide kaitseks **esindaja**. Kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetluses ei kohaldu TsMS § 535 lg 1 ja kohtul on kohustus igal juhul lapsele esindaja määrata.
- SHS § 130² lg 2 p 4 kohaselt peab kohus lisaks TsMS § 536 lg-s 2 sätestatud isikutele **ära kuulama** ka lapse hooldusõigusliku vanema, last tegelikult kasvatava isiku ning lapsega olulisel määral kokkupuutuvad lapsega töötavad isikud. Sätte eesmärgiks on tagada, et kuulatakse ära isikud, kellel on tulenevalt lapsega intensiivselt kokku puutumisest tõenäoliselt palju infot lapse senise käitumise ja vajaduste kohta.²⁶
- SHS § 130² lg 2 p 5 kohaselt peab kohus paigutamise menetluses **lapse isiklikult ära kuulama** olenemata lapse vanusest. Võib eeldada, et alla 10-aastaste laste jõudmine kinnise lasteasutuse teenust saama jääb pigem väheseks. Juhul, kui see peaks siiski aset leidma, on äärmiselt oluline, et kohus ei loobuks lapse isiklikust ärakuulamisest põhjendusega, et laps on liiga noor. Lapse õigus olla ära kuulatud on üks LÕK-i aluspõhimõtetest ning sõltumatuna lapse vanusest sätestatud ka LasteKS §-s 21.²⁷
- SHS § 130² lg 2 p 6 sätestab, et **määruskaebuse esitamise õigus** on lisaks TsMS §-s 543 sätestatud isikutele ka lapse hooldusõiguslikul vanemal ja eestkostjal. TsMS § 543 kohaselt saab kinnisesse asutusse paigutamise määruse, paigutamisest keeldumise määruse, paigutamise lõpetamise määruse ja lõpetamisest keeldumise määruse peale esitada määruskaebuse isik, kelle suhtes on abinõusid rakendatud, ning TsMS § 536 lg-s 2 nimetatud isikud ja valla- või linnavalitsus, samuti kinnise asutuse juht.

²⁴ RKTkm 12.12.218, [2-18-5333/60](#), p 25.

²⁵ Seletuskiri (360 SE), lk 15.

²⁶ Seletuskiri (360 SE), lk 16.

²⁷ Seletuskiri (360 SE), lk 16.

2.2. NÕUDED AVALDUSELE JA SELLE LISAD

2.2.1. Õiguslik regulatsioon

Lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise ning asutuses viibimise pikendamise ja lõpetamise otsustab kohus lapse elukohajärgse valla- või linnavalitsuse avalduse alusel (SHS § 130² lg 2).

Avalduse esitamise õigus on antud ainult lapse elukohajärgsele kohalikule omavalitsusele. Avaldust ei pea tingimata esitama lapse rahvastikuregistrisse kantud elukohajärgne kohaliku omavalitsuse üksus. Lapse huvides on, kui menetluses osaleb eeskätt kohalik omavalitsus, kes on lapsele kõige lähemal ja kellel on lapse kohta kõige rohkem asjakohast informatsiooni. Seda eelkõige, kuna kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajal on, võrreldes teiste lapsega töötavate isikutega, kõige terviklikum pilt lapse igakülgsest heolust ning kõige suuremad võimalused lapsega seoses otsuseid teha.

Lastekaitseaduse kohaselt on kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajal keskne roll lapse juhtumikorralduses. Lisaks on SHS § 62 lg 3 järgi kohaliku omavalitsuse üksusel õigus otsustada pääsemine sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust saama. Seeläbi aitab kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks avalduse tegemise õiguse andmine just kohaliku omavalitsuse üksusele tagada eesmärki, et kinnise lasteasutuse teenust pakutakse alles kõige äärmuslikuma meetmena, kui on veendunud, et ei ole võimalik rakendada muid, vähem piiravaid meetmeid.²⁸

Kui lapsega töötav isik, kes ei ole kohaliku omavalitsuse üksuse töötaja (nt psühhiaater või õpetaja), leiab, et võib olla vajalik paigutada laps kinnisesse lasteasutusse, ei ole tal õigust iseseisvalt kohtule avaldust esitada. Sellistel juhtudel peab lapsega töötav isik pöörduma kohaliku omavalitsuse üksuse poole, kes saab kaaluda erinevaid meetmeid ning vajaduse korral esitada avalduse kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks.²⁹

SHS § 130² lg 3 p-de 1-7 kohaselt peab kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetluses kohaliku omavalitsuse üksuse **avaldus sisaldama järgmist**:

- 1) selgitus, milles seisneb lapse käitumisest tingitud oht tema enda elule, tervisele või arengule või teiste isikute elule või tervisele;
- 2) hinnang lapse abivajadusele LasteKS §-s 28 sätestatud alustel;
- 3) ülevaade lapsele varem kohaliku omavalitsuse üksuse või riigi pakutud meetmetest;
- 4) põhjendus, miks ei ole lapse käitumisest tingitud ohtu võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega;
- 5) Sotsiaalkindlustusameti arvamus lapse vabadust piirava meetme sobivuse kohta;
- 6) ülevaade meetmetest, mida kohaliku omavalitsuse üksus kohaldab lapse ja teda kasvatavate isikute suhete ning last kasvatavate isikute toimetuleku ja vanemlike oskuste toetamiseks lapse kinnise lasteasutuse teenuse saamise ajal ja järel;
- 7) ettepanek lapsele sobivaima kinnise lasteasutuse teenuse osutaja kohta.

SHS § 130² lg 3 p-des 1-7 sätestatud nõuded kehtivad ka kinnisesse lasteasutusse paigutamise pikendamise avaldusele.

Kohalik omavalitsus peab avalduses selgitama, milline on olnud lapse käitumine, millise ajavahemiku jooksul ja millise sagedusega on see toimunud, ning milles seisneb sellise käitumise kahju lapse elule, tervisele või arengule või teiste isikute elule või tervisele. LasteKS § 8 kohaselt on lastekaitsetöötajal ja teistel lapsega töötavatel isikutel kohustus teha

²⁸ Seletuskiri (360 SE), lk 14.

²⁹ Seletuskiri (360 SE), lk 15.

lapse abistamiseks vastastikku koostööd. See tähendab muu hulgas, et kohaliku omavalitsuse poolt lapse abivajaduse hindamisse peavad olema vastavalt vajadusele kaasatud teised lapsega töötavad spetsialistid, nt psühholoog, psühhiaater jt tervishoiuteenuse osutajad, haridusvaldkonna spetsialistid.³⁰

Lisaks peab avaldus sisaldama **hinnangut lapse abivajadusele** lastekaitseasutuse tähenduses. LasteKS § 28 lg-te 1 ja 2 kohaselt tuleb enne abivajavale lapsele sobiva meetme kohaldamist hinnata lapse abivajadust. Lapse abivajadust hindab lastekaitsetöötaja või lapsega töötav isik, kaasates selleks vajaduse korral asjaomase spetsialisti. Lapse abivajadust hinnates peab lastekaitsetöötaja või lapsega töötav isik andma hinnangu lapse füüsilisele, tervislikule, psühholoogilisele, emotsionaalsele, sotsiaalsele, kognitiivsele, hariduslikule ja majanduslikule seisundile ning last kasvatava isiku vanemlikele oskustele.

Kuna kinnisesse lasteasutusse paigutamine tuleb kõne alla alles siis, kui **ükski vähem piiravam** meede ei ole aidanud või ei ole sobiv, peab kohtule esitatav avaldus sisaldama muu hulgas ülevaadet lapsele varem osutatud või pakutud meetmetest. Selleks, et kohus saaks hinnata, kas lapse vabaduse piiramine on tõesti viimne abinõu või on võimalik rakendada ka muid meetmeid, on vajalik omada ülevaadet, mida on lapsega senini tehtud. Avalduses tuleb selgitada, miks ei ole lapse käitumisest tingitud ohtu võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega.³¹

Sotsiaalkindlustusameti arvamuse lisamine tagab, et kõiki lapsi, olenemata nende elukohajärgse kohaliku omavalitsuse võimekusest, koheldakse kinnisesse lasteasutusse paigutamisel võrdselt.³² Samas tuleb meeles pidada, et TsMS § 477 lg 5 kohaselt ei ole kohus kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetluses seotud menetlusosaliste taotluste ja asjaoludega ega nende hinnanguga asjaoludele. Kohtule ei ole siduv ka Sotsiaalkindlustusameti arvamus lapse vabadust piirava meetme sobivuse kohta.

Avalduses tuleb esitada mh **ülevaade meetmetest**, mida kohalik omavalitsus kohaldab lapse ja teda kasvatavate isikute suhete ning last kasvatavate isikute toimetuleku ja vanemlike oskuste toetamiseks lapse **kinnise lasteasutuse teenuse saamise ajal ja järel**. Sellisteks meetmeteks on nt vanemlike oskusi arendavate teenuste pakkumine ja külastustega kaasnevate transpordikulude katmine. Last kasvatava isiku ja lapse suhete toetamine tuleneb LÕK art 9 p-st 3 ning seda rõhutatakse läbivalt LasteKS-is. Mh näeb LasteKS § 6 lg 2 ette, et riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste ametiasutused peavad vastavalt võimalustele arendama välja meetmed lapse abivajaduse ennetamiseks ning olemasolevate probleemide vähendamiseks. Samuti rõhutab LasteKS § 29 lg 1, et abivajavale lapsele abi osutamine peab alati leidma aset viisil, mis parandab lapse ja last kasvatava isiku vahelisi suhteid. Lubatav ei ole lapse lähedastega suhtlemise piiramine distsiplineerimis- või karistusmeetmena.³³

Avalduses tuleb teha ka ettepanek kinnise lasteasutuse **teenuse osutaja** kohta. Selleks, et kohalik omavalitsus saaks avalduses märkida, milline kinnine asutus on lapsele, arvestades asjaolusid, parem, peaks kohalik omavalitsus olema eelnevalt konkreetse lapse juhtumit arutanud kinnise lasteasutuse teenuse osutajatega.³⁴

³⁰ Seletuskiri (360 SE), lk 17.

³¹ Seletuskiri (360 SE), lk 18.

³² Seletuskiri (360 SE), lk 19.

³³ Seletuskiri (360 SE), lk 19-20.

³⁴ Seletuskiri (360 SE), lk 21.

Kui avalduses ei ole esitatud kõikki vajalikke andmeid, saab kohus anda avaldajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Samuti saab kohus **omal algatusel tõendeid koguda** (TsMS § 5 lg 3).

TsMS § 476 lg 2 kohaselt algatab kohus seadusega ettenähtud juhul hagita menetluse üksnes selleks õigustatud isiku või asutuse avalduse alusel. Seega **ei saa kohus omal initsiatiivil menetlust algatada**. Küll aga saab kohus kinnisesse asutusse paigutamise menetluse omal algatusel lõpetada või peatada.³⁵

TsMS § 477 lg 6 esimese lause kohaselt võib avaldaja avalduse tagasi võtta sarnaselt hagiga hagemenetluses, kui menetluse võib algatada üksnes avalduse alusel. Avalduse tagasivõtmine on kohtule siduv kõigis hagita asjades, mida kohus omal algatusel algatada ei saa. Tegemist on formaalse eeldusega ja kohtul puudub õigus keelduda menetlust lõpetamast. Seega, kui avaldaja esitab kohtule avalduse **tagasivõtmise avalduse**, peab kohus tegema määruse, millega jätab avalduse läbi vaatamata.³⁶

2.2.2. Kohtupraktika

Asjas **2-20-3486** juhtis lapse esindaja kohtu tähelepanu sellele, et esitatud avaldus ei ole nõuetekohane. Avaldusest ei nähtunud, et kohalik omavalitsus oleks hinnanud lapse abivajadust. Samuti ei olnud esitatud hinnangut lapse füüsilisele, tervislikule, psühholoogilisele, emotsionaalsele, sotsiaalsele, kognitiivsele ja hariduslikule seisundile. Esindaja märkis, et ilma nimetatud hinnanguta on keeruline mõista, miks laps ei täida koolikohustust, paneb toime õigusrikkumisi ega allu asenduskodu kodukorrale. Lapse ärakuulamisel sai esindaja teada, et lapsele on määratud puue. Samas ei nähtunud sellist informatsiooni avaldusest. Esindaja hinnangul oli oluline välja selgitada, kas lapse käitumine on tingitud kriminaalsest käitumisest või tema vaimsest puudest. Viidatud asjaolu oli esindaja arvates tähtis ka seetõttu, et sellest peaks tulenema kinnise lasteasutuse valik (nt kas Maarjamaa Hariduskollegium või AS-i Hoolekandeteenus Rakvere Lille Kodu). Lisaks ei nähtunud avaldusest konkreetselt, milliseid meetmeid on kohalik omavalitsus kohaldanud lapse toetamiseks (eriti pärast seda, kui omavalitsus sai lapse eestkostjaks) ning miks ei ole lapse käitumisest tingitud ohtu võimalik kõrvaldada vähem piirava meetmega. Kohus palus kohalikul omavalitsusel esitada 10 päeva jooksul arvamus lapse esindaja seisukohale ja vajadusel avalduse täpsustus. Kohalik omavalitsus esitas avalduse täpsustuse, milles kõrvaldas esindaja viidatud puudused.³⁷

Asjas **2-19-16166** selgitas kohus, et kinnisesse lasteasutusse paigutamise **pikendamise avalduse** menetlusse võtmiseks peavad olema täidetud samad eeldused, mis on vajalikud kinnisesse lasteasutusse esmase paigutamise korral. Kohus leidis, et asjas esitatud pikendamise avaldusest ja sellele lisatud andmetest (kodukülastuse akt ja lapsevanema nõusolek) ei piisa lapse kinnisesse asutusse paigutamise pikendamise otsustamiseks. Kohus märkis, et osa tõendeid peab esitama Sotsiaalkindlustusamet, kes ei ole avaldaja. Seega ei olnud kohtu hinnangul võimalik eeldada, et avaldaja suudab TsMS § 372 lg 1 alusel kohtu määratava puuduste kõrvaldamise tähtaja jooksul puudused kõrvaldada. Seetõttu ei pidanud kohus võimalikuks määrata avaldajale puuduste kõrvaldamiseks tähtaega ja keeldus avalduse menetlusse võtmisest TsMS § 371 lg 2 p 2 alusel, kuna avaldus ei vastanud SHS § 130² lg 3 p-des 1-7 ning LasteKS § 28 lg-tes 1 ja 2 sätestatud nõuetele.³⁸ Avaldaja esitas mõne aja pärast korrektse avalduse.

³⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 476, p 3.3.2.1.

³⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 477, p 3.3.2.

³⁷ TMKm 11.05.2020, 2-20-3486.

³⁸ VMKm 19.06.2020, 2-19-16166.

Analüüsitud menetlustes esines ka viis asja, kus **avaldaja loobus avaldusest**. Sellisel juhul kohus reeglina lõpetas menetluse. Ühes asjas ei võtnud kohus loobumisavaldust vastu.

Asjas **2-20-10070** esitas kohalik omavalitsus kohtule avalduse kinnise lasteasutuse teenusele paigutamise avaldusest loobumiseks, kuna lapse käitumine oli viimasel ajal hea ja talle võiks anda võimaluse viibida asendushooldusteenusel veidi vabamates tingimustes kui kinnisesse lasteasutusse paigutamise teenus. Lapse esindaja leidis, et kohaliku omavalitsuse loobumise avaldust ei saa vastu võtta, sest see ei ole kooskõlas lapse parimate huvidega. Kohus märkis, et TsMS § 429 lg 4 kohaselt ei võta kohus vastu tsiviilkohtumenetlusteovõimetu hageja seadusliku esindaja avaldatud hagist loobumist, kui hagist loobumine on ilmses vastuolus tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isiku huvidega, samuti muul juhul, kui hagist loobumisega rikutakse oluliselt avalikku huvi. TsMS § 477 lg-st 1 tulenevalt kohaldub eeltoodu ka hagita menetluses esitatud loobumisavaldusele. Kohalik omavalitsus ei selgitanud, kas ja miks ta leiab, et menetluse jooksul on lapse käitumisest tingitud ohud tema tervisele, elule ja arengule ning teiste isikute tervisele ja elule möödunud. Seesuguse ohu möödumisele ei viidanud ka ükski asjas esitatud ja kogutud tõend. Kohus leidis, et seetõttu ei saa võtta vastu taotlust kinnisesse asutusse paigutamise avalduse tagasivõtmiseks.³⁹

2.3. LAPSE ÄRAKUULAMINE

2.3.1. Õiguslik regulatsioon

SHS § 130² lg 2 p 5 järgi peab lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise asjades kohus lapse isiklikult ära kuulama olenemata lapse vanusest. **Isikliku ärakuulamise kohustus** välistab üldjuhul selle ülesande delegerimise erinõude alusel tegutsevale kohtunikule.⁴⁰

TsMS § 524 lg 3 alusel saab kohus anda ärakuulamise erinõude alusel tegutsevale kohtule üksnes juhul, kui on ilmne, et kohus võib ärakuulamisega saadud teavet ka isikliku kogemusega hinnata. Kinnisesse asutusse paigutamise menetluses tehtavad otsused, mis eeldavad isiku ärakuulamist, peaksid alati põhinema kohtuniku siseveendumusel, mida saab kõige paremini kujundada vahetu kontaktiga. Seetõttu tuleks puudutatud isik võimalusel alati ära kuulata asja menetleva kohtuniku poolt isiklikult ja erinõude tegemine peaks kõne alla tulema ainult erandlikel juhtudel.⁴¹

TsMS § 477 lg 8 järgi protokollib kohus menetlustoimingu hagita menetluses üksnes siis, kui ta peab seda vajalikuks, ja ulatuses, milles peab seda vajalikuks. Sama lõike neljanda lause kohaselt tuleb menetlustoimingutega seotud olulised asjaolud märkida ära kohtulahendis, kui protokoll ei koostata. Riigikohus on leidnud, et toimikusse tuleb märkida puudutatud isikute ärakuulamise kulg ja kohtuniku järeldused ärakuulamisest.⁴² Ärakuulamise kulg tuleb fikseerida ka lahendis. Nimetatut on vajalik selleks, et kohtulahendist oleks näha, miks on kohus mingitele järeldustele jõudnud ja millele need on rajatud.⁴³

TsMS § 477 lg 4 kohaselt toimub hagita menetluses menetlusosaliste ärakuulamine üldjuhul isiklikult ja suuliselt ning ärakuulamiseks ei ole vaja korraldada kohtuistungit. Kuigi viidatud säte võimaldab ka üldreeglit kõrvalekaldumist ja ärakuulamise läbiviimist telefoni teel, kirjalikult või elektrooniliselt esitatud seisukohtade kaudu, peab nagu eespool mainitud lapse

³⁹ TMKm 13.08.2020, 2-20-10070.

⁴⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 536, p 3.3.2.2.

⁴¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 536, p 3.3.4.

⁴² RKTkm 10.10.2007, 3-2-1-81-07, p 11.

⁴³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 536, p 3.3.5.

ärakuulamine SHS § 130² lg 2 p 5 kohaselt toimuma vahetu kontakti kaudu, sõltumata tema vanusest.⁴⁴

2.3.2. Kohtupraktika

Kõige levinum lapse ärakuulamise viis on kohtupraktika kohaselt ärakuulamine lapse viibimiskohas (kodus, koolis, haiglas). Lisaks toimuvad ärakuulamised kohtuistungil või lihtsalt kohtumajas. **Erinõude** korras kuulas kohus lapse ära seitsmes asjas ning erinõude korras ärakuulamist määruses ei põhjendatud. Kolmel juhul kuulas kohus lapse ära telefoni teel, tegemist oli pikendamise menetlustega. Videosilla teel kuulas kohus lapse ära kuuel juhul (eriolukorra ajal ja pärast seda⁴⁵).

Kohus ei kuulanud last ära järgmistes asjades. Asjas **2-20-4375** üritas kohus lapsega vestelda videosilla teel. Lapse ema ütlustest nähtus, et laps oli kodust lahkunud ja temaga ei õnnestunud ühendust saada. Kohus märkis määruses, et on varem lapsega vestelnud tahtvastase ravi kohaldamise menetluse raames. Viidatud vestlusest nähtus, et lapse ennastkahjustav käitumine on tinginud tema suhtes ohjeldusmeetmete rakendamise, samuti ei eitanud laps, et on tarvitanud narkootikume.⁴⁶

Asjas **2-20-5635** märkis lapse esindaja, et tal ei õnnestunud lapsega kohtudes lapse seisukohta välja selgitada, kuna laps ei olnud võimeline esindajaga suhtlema. Esindaja leidis, et laps ei ole oma vaimse tervisliku seisundi tõttu võimeline väljendama oma seisukohta ka kohtule ja lapse huvid ei saa kahjustatud, kui kohus teda isiklikult ära ei kuula. Esindaja kirjeldas detailselt kohtumist lapsega ja kohus kajastas seda ka määruses.⁴⁷

Kui eelmises kahes näites osutus ärakuulamine objektiivsetel põhjustel võimatuks, siis kahes järgnevas asjas ei esinenud analüüsi autori hinnangul takistusi, mis oleksid õigustanud ärakuulamata jätmist. Asjas **2-17-6121** põhjendas kohus lapse ärakuulamata jätmist kinnisesse asutusse paigutamise pikendamisel sellega, et esitatud spetsialistide seisukohtadest, sh psühhiaatri arvamusest järeldub avalduse põhjendatus. Kohus märkis, et lapse esindaja kohtus lapsega ja toetas avalduse rahuldamist. Seega ei saanud lapse isiklik ärakuulamine kohtu poolt kohtu hinnangul aidata kaasa asjaolude ega põhiõiguste lubamatu riive ohu väljaselgitamisele.⁴⁸

Asjas **2-18-10441** loobus kohus lapse ärakuulamisest TsMS § 536 lg 2¹ p 3 alusel, kuna kohtu hinnangul ei oleks isiklikult ärakuulamine aidanud kaasa asja lahendamisele. Kohus oli lapse varem korduvalt ära kuulanud teises tsiviilasjas (lapse paigutamine kinnisesse lasteasutusse ja paigutamise pikendamine). Kohus märkis, et toimikust ei nähtu uusi asjaolusid, mis annaksid alusta arvata, et asjaolud oleksid muutunud määral, mis nõuaks lapse veelkordset ärakuulamist. Kohus lisas, et vajadusel kuulab ta lapse ära, kui määruse peale esitatakse määruskaebus.⁴⁹

2.4. TEISTE ISIKUTE ÄRAKUULAMINE

2.4.1. Õiguslik regulatsioon

TsMS § 536 lg 2 kohaselt peab kohus enne isiku kinnisesse asutusse paigutamist ära kuulama:

⁴⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 536, p 3.3.2.2.

⁴⁵ Võimalus kuulata eriolukorra ajal puudutatud isikut ära sidevahendite kaudu on olnud kohtutes tagatud alates 15.04.2020.

⁴⁶ TMKm 15.04.2020, 2-20-4375.

⁴⁷ HMKm 30.04.2020, 2-20-5635.

⁴⁸ HMKm 10.07.2019, 2-17-6121.

⁴⁹ TMKm 28.07.2018, 2-18-10441.

- valla- või linnavalitsuse esindaja;
- isiku abikaasa ja muud isikuga koos elavad pereliikmed;
- isiku eestkostja;
- isiku nimetatud usaldusisiku;
- rehabilitatsioonimeeskonna liikmed;
- kinnise asutuse, kus isik viibib, juhi või tema määratud ametiisiku.

Kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetluses peab kohus lisaks TsMS § 536 lg-s 2 sätestatud isikutele ära kuulama ka lapse **hooldusõigusliku vanema**, last **tegelikult kasvatava isiku** ning lapsega olulisel määral **kokkupuutuvad lapsega töötavad** isikud (SHS § 130² lg 2 p 4).

Last tegelikult kasvatavaks isikuks võib LasteKS § 22 lg 1 tähenduses olla nt kasuvanem, hooldaja, lapsevanema elukaaslane, asenduskodu töötaja. Lapsega töötavaks isikuks LasteKS § 18 lg 2 tähenduses võib olla nt õpetaja, sotsiaalpedagoog, psühholoog, tervishoiutöötaja.⁵⁰

Teiste isikute ärakuulamata jätmist reguleerib TsMS § 536 lg 2¹. Lapsega koos elavaid muid pereliikmeid ei pea TsMS § 536 lg 2¹ järgi ära kuulama: kui isik, kelle kinnisesse asutusse paigutamist menetletakse, on nende ärakuulamisele vastu; need isikud ise loobuvad endi ärakuulamisest; nende isikute ärakuulamine ei aita ilmselt kaasa asja lahendamisele; kohtul ei ole õnnestunud neid isikuid leida või nendega kontakti saada mõistlikest pingutustest sõltumata. Seega on kohtul TsMS § 536 lg 2¹ kohaselt õigus jätta muu isik ära kuulamata üksnes muude isikuga koos elavate pereliikmete puhul ning teised TsMS § 536 lg-s 2 ja SHS § 130² lg 2 p-s 4 nimetatud isikud tuleb kohtul nende olemasolul alati ära kuulata. Kohus peab TsMS § 536 lg 2² kohaselt **teiste isikute ära kuulamata jätmist määruses põhjendama**. TsMS § 536 lg 2 p-s 1 nimetatud isikute puhul saab nende ärakuulamata jätmist põhjendada TsMS § 536 lg-s 2¹ sätestatud aluse esinemisega või nende isikute puudumisega ning muude TsMS § 536 lg-s 2 märgitud isikute puhul nende isikute puudumisega.⁵¹

TsMS § 477 lg 4 võimaldab teiste isikute puhul ärakuulamise läbiviimist ka telefoni teel, elektrooniliselt või kirjalikult esitatud seisukohtade kaudu, kui kohtu arvates on sellisel viisil võimalik saadavaid andmeid ja seisukohti piisavalt hinnata. Ära kuulamisele esitatavad nõuded sõltuvad sellest, kas ära kuulatakse puudutatud isikut või teisi. Lapse ärakuulamine peab toimuma vahetu kontakti kaudu, muude isikute puhul võib piisata ka nt telefoni teel ärakuulamisest.⁵²

2.4.2. Kohtupraktika

Asjas **2-19-6867** kuulas kohus mh ära lapse bioloogilise vanema, kellelt oli lapse suhtes hooldusõigus ära võetud, kuna ei pidanud ilma selleta võimalikuks asja menetleda. Asja materjalidest ja varasematest lapsega seotud menetlustest ilmnes, et ema on lapsele tähtsaim isik. Seetõttu ei oleks kohtu hinnangul tagatud õiglase menetluse lapse huvides, kui lapse ema olukorrast ei teavitataks ega teda küsitletaks. Kohus menetleb asja TsMS 54. ptk sätete järgi ja TsMS § 536 lg 2 p 3 näeb ette kohustuse kuulata ära lapse usaldusisik. Kohtu hinnangul oli lapse ema käsitletav ka usaldusisikuna.⁵³

⁵⁰ Seletuskiri (360 SE), lk 16.

⁵¹ Kinnisesse asutusse paigutamise analüüs

⁵² Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 536, p 3.3.2.2.

⁵³ TMKm 20.05.2019, 2-19-6867.

Teiste isikute ärakuulamata jätmist on põhjendatud järgmiselt. Asjas **2-19-20536** jättis kohus ärakuulamata lapse isa, kuna viimane viibib psühhiaatriaigla sundravi osakonnas ega ole lapse kasvatamisest osa võtnud. Kohus leidis, et on alust arvata, et isa ei ole oma tervisliku seisundi tõttu võimeline andma seisukohta lapse paigutamise osas, lisaks ei ole isal lapsega vanemlikku suhet.⁵⁴

Asjas **2-19-19049** ei kuulunud kohus ära lapsega olulisel määral kokkupuutuvaid lapsega töötavaid isikuid, kuna Maarjamaa Hariduskolleegiumi esindajad ei ilmunud kohtusse ärakuulamisele. Kohus pidas asja lahendamiseks piisavaks Maarjamaa Hariduskolleegiumi esitatud kirjalikku arvamust.⁵⁵

Ringkonnakohus märkis asjas **2-18-7454**, et maakohu määruse tühistamiseks ei anna alust asjaolu, et maakohus ei kutsunud avaldajat (kohaliku omavalitusse esindaja) ärakuulamisele. SHS 130² lg 2 p-st 4 ja TsMS § 536 lg-st 2 tuleneb, et kohus peab lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetluses ära kuulama mh valla- või linnavalituse. Siiski võib kohus TsMS § 477 lg 4 neljanda lause järgi lugeda ärakuulamiseks piisavaks isiku kirjaliku või elektrooniliselt esitatud seisukoha, kui kohtu arvates on sel viisil võimalik isikult saadavaid andmeid ja seisukohta piisavalt hinnata. Kuna avaldaja sai oma seisukoha menetluses kirjalikult avaldada, ei rikkunud maakohus tema ärakuulamata jätmisega oluliselt menetlusõiguse norme. Lisaks ei toonud avaldaja määruskaebuses esile, kuidas võis suuliselt ärakuulamata jätmine mõjutada asja lahendust.⁵⁶

2.5. EKSPERTIIS

Nagu eespool märgitud, ei ole SHS § 130² lg 2 p 2 järgi lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise eelduseks ekspertiisi tegemine TsMS § 537 tähenduses. Erinevalt muudest TsMS 54. ptk-s sätestatud kinnisesse asutusse paigutamise alustest ei ole kinnisesse lasteasutusse paigutamise puhul määravaks asjaoluks paigutamise otsustamisel lapse arstlikult (psühhiaatriliselt) tuvastatud seisund, vaid faktiline käitumine ning abivajadus. Ka PS § 20 lg 2 p 4 ega selle eeskujuks olnud EIÖK art 5 mõttest ei tulene, et lapse vabaduse piiramisele peaks eelnema kohtu tellitud ekspertiis. Kuigi ekspertiisi tegemine ei ole kinnisesse lasteasutusse paigutamise eelduseks võib kohus vajaduse korral ekspertiisi tellida tulenevalt TsMS § 293 lg 1 ja § 230 lg 3 koostoimest.

Analüüsitud menetlustes määras kohus ekspertiisi kümnes asjas (kahe Tartu Maakohus⁵⁷ ja kaheksas Harju Maakohus). Ekspertiisi määramist põhjendati nt järgmiselt. Asjas **2-18-12147** pidas kohus ekspertiisimääruse kohaselt vajalikuks läbi viia kohtupsühhiaatriline ekspertiis, selgitamaks välja, kas lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamine on põhjendatud.⁵⁸ Asjas **2-19-8636** oli kohtu arvates vaja läbi viia kohtupsühhiaatriline ekspertiis, kuna selleks, et selgitada välja, kas laps on vaja paigutada kinnisesse hoolekandetasutusse ööpäevaringsele erihooldusteenusele, oli vaja eriteadmisi.⁵⁹

Analüüsi autori arvates määras kohus mõnes asjas ekspertiisi seetõttu, et juhendus tsiviilkohtumenetluse seadustiku kinnisesse asutusse paigutamise regulatsioonist ja jättis tähelepanuta SHS § 130² lg 2 p-s 2 sätestatud erisuse. Nt asjas **2-19-3761** märkis kohus menetlusse võtmise määruuses, et TsMS § 537 lg 1 sätestab, et kohus võib isiku kinnisesse

⁵⁴ VMKm 16.03.2020, 2-19-20536.

⁵⁵ HMKm 29.01.2020, 2-19-19049.

⁵⁶ TlnRKm 24.04.2019, 2-18-7454.

⁵⁷ Mõlemad menetlused 2018. a alguses.

⁵⁸ HMKm 23.08.2018, 2-18-12147.

⁵⁹ HMKm 14.06.2019, 2-19-8636.

asutusse paigutada üksnes juhul, kui paigutamise eelduste kohta, muu hulgas isiku ohtlikkuse prognoosi kohta, on olemas eksperdiarvamus, mille koostanud ekspert on isiku isiklikult läbi vaadanud või teda küsitlenud. Kohus leidis, et tsiviilasjas tuleb määrata kohtupsühhiaatriaekspertiis selgitamiseks, kas puudutatud isiku kinnisesse lasteasutusse paigutamine on põhjendatud.⁶⁰

2.6. ESINDAJA MÄÄRAMINE

SHS § 130² lg 2 p 3 kohaselt määrab kohus lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetluses lapsele lapse huvide kaitseks esindaja. Esindaja määratakse lapsele kõigil juhtudel, sarnaselt TsMS § 219 lg-le 2. Esindaja peab lapsega isiklikult kohtuma ja ta ära kuulama kohtuniku juuresolekuta (TsMS § 535 lg 3).

Esindaja määramisega seoses analüüsitud menetlustes märkimisväärseid probleeme ei esinenud. Ainult ühes asjas jättis kohus lapsele esindaja määramata. Asjas **2-18-10441** ei määranud kohus TsMS § 535 lg 2 alusel lapsele esindajat. Kohtu hinnangul ei olnud esindaja määramine lapse huvides otseselt vajalik, kuna kohtul oli võimalik saada piisavalt informatsiooni lapse seisundi kohta toimiku materjalidest. Kohtus märkis, et määrab vajadusel lapsele advokaadi, kui kohtumääruse peale esitatakse määruskaebus.⁶¹

Esindajad kohtusid lastega alati isiklikult ja esindajate seisukohad olid enamasti põhjalikud. Mitmes asjas tegi esindaja ettepaneku kinnisesse lasteasutusse paigutamine peatada või jätta avaldus rahuldamata. Lisaks juhtisid esindajad tähelepanu nii avalduse puudustele kui ka täiendavate abinõude võimalikkusele.

2.7. MENETLUSE KESTUS

Kuna kinnisesse asutusse paigutamise puhul on tegemist isiku intensiivse põhiõiguste riivega, siis on oluline, et kaalutakse põhjalikult, kas esinevad alused lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks. Selleks on seaduses sätestatud rida nõudeid, mida tuleb menetluses järgida. Samas tuleb arvestada, et menetlus ei veniks liiga pikaks (oht lapse elule või tervisele võiks realiseeruda ja kiire sekkumine on vajalik).

Keskmine menetluse pikkus kinnise lasteasutuse teenusele paigutamisel oli analüüsitud menetlustes 54 päeva. Paigutamise pikendamisel oli keskmine menetluse pikkus mõnevõrra lühem, 38 päeva.

Kõige lühem oli kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetlus asjas **2-19-14336** – kuus päeva. Selles asjas esitas kohalik omavalitsus ka esialgse õiguskaitse taotluse, mille kohaselt oleks laps varsti haiglast välja kirjutatud ning ta oleks pidanud naasma asenduskodusse. Arvestades lapse varasemat käitumist ja seda, et ta teadis menetluse algatamisest, oli tõenäoline, et ta võib ravilt saabudes asenduskodust kohe lahkuda. Sellega oleks laps seadnud ohtu oma elu, tervise ja arengu. Kohus jättis esialgse õiguskaitse taotluse rahuldamata, kuna SHS § 130² lg 2 p 1 sätestab, et lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetluses ei rakendata esialgset õiguskaitset TsMS § 534 tähenduses.⁶² Küll aga tegi kohus samal päeval, kui laps ravilt pääses, määruse tema kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks.⁶³

⁶⁰ HMKm 26.03.2019, 2-19-3761.

⁶¹ TMK 28.07.2018, 2-18-10441. Tegemist oli pikendamise menetlusega.

⁶² PMK 19.09.2019, 2-19-14336.

⁶³ PMK 24.09.2019, 2-19-14336.

Asjas **2-19-9369** kestis menetlus üheksa päeva. Sisuliselt oli tegemist kinnisesse lasteasutusse paigutamise pikendamisega kuna laps juba viibis kinnises lasteasutuses süüteoasjas tehtud lahendi alusel. Selles asjas kinnitas ka laps ise, et soovib olla veel aasta kinnises lasteasutuses.⁶⁴

Üle saja päeva kestis menetlus 11 asjas. Neist kolmes asjas jättis kohus taotluse rahuldamata, ühes asjas loobus avaldaja taotlusest. Pikem menetlusaeg võib olla seotud nt sellega, et lapsele antakse menetluse kestel võimalus oma käitumisega tõestada, et ta ei vaja kinnise lasteasutuse teenusele paigutamist. Nt asjas **2-18-12138** (kestus 105 päeva) andis kohus lapsele katseaja, mille jooksul pidi laps elama ja käituma korralikult, täitma koolikohustust ja mitte tarvitama narkootikume. Kohus jättis avalduse rahuldamata, kuna kohtu määratud katseajal muutis laps oma käitumist ning selles puudusid asjaolud, mis ohustaksid tema arengut ning enda või teiste isikute elu ja tervist.⁶⁵

Asjas **2-18-15047** (kestus 172 päeva) avaldas laps ärakuulamisele kohtule, et soovib lisaiega, et end tõestada ja hakata koolis käima. Menetluse kestel uuriti erinevaid võimalusi (sh koduõpe) ning ka lapse esindaja palus jätta avaldus rahuldamata või alternatiivselt peatada menetlus, et anda lapsele aega ja võimalust kohaneda muude meetmetega. Kohus võimaldas selle aja, kuid hiljem siiski rahuldab avalduse, sest lapse käitumine ei muutunud.⁶⁶

Ka ekspertiisi tellimine võib menetluse aega mõnevõrra pikendada. Ekspertiis telliti nt asjades **2-18-9720** (menetluse kestus 169 päeva)⁶⁷ ja **2-19-8636** (menetluse kestus 137 päeva)⁶⁸.

⁶⁴ VMKm 28.06.2019, 2-19-9363.

⁶⁵ PMKm 27.11.2018, 2-18-12138.

⁶⁶ VMKm 29.03.2019, 2-18-15047.

⁶⁷ HMKm 11.12.2018, 2-18-9720.

⁶⁸ HMKm 21.10.2019, 2-19-8636.

3. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE EELDUSED

3.1. LAPSE KÄITUMISE OHTLIKKUS

3.1.1. Õiguslik regulatsioon

Kinnise lasteasutuse teenusele paigutamise esimeseks eelduseks on see, et lapse käitumine seab ohtu tema enda elu, tervise või arengu või teiste isikute elu või tervise (SHS § 130¹ lg 1). Erinevalt täiskasvanud isiku kinnisesse asutusse paigutamisest PsAS § 11 ja SHS § 105 alusel ei ole psüühikahäire esinemine lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise eelduseks. Lapse ohtlikkus endale või teistele tuleb eeskätt tuvastada tema käitumise abil. Samas ei ole välistatud, et lapse käitumise ohtlikkus tuleneb psüühikahäirest. Seega kui lapsel esineb psüühikahäire või selle kahtlus, tuleb ohtlikkuse tuvastamisel ka sellega arvestada.⁶⁹

PsAS § 11 räägib ohust isiku enda või teiste elule, tervisele või julgeolekule, SHS § 105 isiku ohust endale või teistele. SHS § 130¹ lg 1 sätestab lisaks ohule elule ja tervisele laste puhul kriteeriumina ka ohu arengule. Seadusandja on jätnud kohtupraktika sisustada, mis täpsemalt on oht lapse arengule. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (PGS) § 9 lg 2 kohaselt on isik **koolikohustuslik** kuni põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni.

Ohtlikkuse tuvastamisel lapse enda ja teiste isikute elule või tervisele saab lähtuda üldjoontes samadest kriteeriumitest ja põhimõtetest, mida rakendatakse täiskasvanud isiku kinnisesse asutusse paigutamisel PsAS § 11 ja SHS § 105 alusel.⁷⁰ Psüühikahäirega täiskasvanud isiku kinnisesse asutusse paigutamise asjades on Riigikohus isiku ohtlikkuse kohta leidnud järgmist. Ohtlikkust kui kinnisesse asutusse paigutamise eeldust tuleb **alati analüüsida eraldi**.⁷¹ Isiku ohtlikkust enda või teiste elule, tervisele või julgeolekule tuleb hinnata **kõrgendatud standardite** kohaselt ning ohtlikkust ei saa põhjendada üldise isiku käitumist iseloomustava omadusena. Ohtlikkus tuleb tuvastada lähituleviku mõttes väga piiratud ajalise distantsiga. See tähendab, et tuvastada tuleb, et isik võib kõige lähemas tulevikus muutuda ohtlikuks ning isiku ohtlikkus lähitulevikus on pigem kindel kui tõenäoline.⁷² Hindamaks konkreetsete intsidentide põhjal isiku ohtlikkust, tuleb arvestada nende intsidentide toimumise konteksti ja asjaolusid, sh tõsidust, samuti tulevikus sarnaste tegude toimepanemise tõenäosust.⁷³ Seejuures tuleb kohtul oma seisukohti põhjendada, sidudes need konkreetsete asjaoludega, ning kirjeldada, milles isiku ohtlikkus väljendub. Tuleb eristada, kas inimene on ohtlik endale või teistele, ning selgitada, milles ohtlikkuse prognoos seisneb (nt kas ja miks esineb reaalne oht õigusvastaste tegude toimepanemiseks, enesevigastamiseks vm). Ühtlasi tuleb kohtul põhjendada, miks nende tegude toimepanemise oht kaalub üles kinnisesse asutusse paigutamisel tekkiva põhiõiguste riive.⁷⁴

Riigikohtu tsiviilkolleegium on rõhutanud, et oluline on, et **lapse käitumisega kaasnevat ohtu** ei hinnataks abstraktselt, vaid aluseks võetaks asjaolud, mis näitavad, kui pika aja jooksul ja millise sagedusega on lapse käitumine olnud probleemne ning milles väljendub oht lapse enda elule, tervisele või arengule või teiste isikute elule või tervisele.⁷⁵ Lapse kinnisesse asutusse paigutamise üle otsustades tuleb kõiki asjaolusid koosmõjus hinnata ja kaaluda. Oluline on arvestada ka kinnisesse lasteasutusse paigutamata jätmise tagajärgi. Kinnisesse lasteasutusse

⁶⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 533, p 3.5.2.1.

⁷⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 533, p 3.5.2.1.

⁷¹ RKTkm 10.10.2007, 3-2-1-81-07, p 11.

⁷² RKTkm 20.03.2019, [2-16-10435/138](#), p 18; RKTkm 14.02.2018, [2-15-3662/92](#), p 14.

⁷³ RKTkm 14.02.2018, [2-15-3662/92](#), p 14.2.

⁷⁴ RKTkm 14.02.2018, [2-15-3662/92](#), p 14.3; RKKkm 31.03.2017, 3-1-1-105-06, p 24.

⁷⁵ RKTkm 12.12.2018, [2-18-5333/60](#), p 18.

paigutamine on põhjendatud, kui paigutamata jätmisega kaasneks suurem kahju. Kohus saab tagajärgi kaaluda igal üksikjuhul eelnevat arvestades.⁷⁶ Lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamine on asjakohane meede, kui see aitab tagada lapse heaolu, piirata tema kahjustavat käitumist ja saavutada teenusega taotletud eesmärged olukorras, kus vähem piiravate meetmete rakendamine ei oleks tulemuslik.⁷⁷

Lapse vabaduse piiramise otsustamisel ei piisa nentimisest, et lapsel esineb teatud sorti käitumine (nt koolis mittekäimine, vägivaldsus, alkoholi tarvitamine, narkootikumide tarvitamine), vaid tuleb **põhjendada**, kas see tähendab konkreetse lapse puhul nii suurt kahju, et sedavõrd radikaalse meetme rakendamine, nagu kinnisesse asutusse paigutamine, on põhjendatud. Kohus peab iga konkreetse lapse puhul **võrdlema** kahju, mis leiab aset, kui last kinnisesse asutusse ei paigutata, kahjuga, mis leiab aset, kui laps kinnisesse asutusse paigutatakse, ning tegema otsuse lähtuvalt selle kaalumise tulemustest. Määrav asjaolu otsustamiseks, kas lapse abistamiseks on vaja tema vabadust piirata või mitte, ei saa olla psüühikahäire esinemine või süüteo toimepanemine, vaid lapse faktiline jätkuv käitumine.⁷⁸

Kinnisesse lasteasutusse paigutamise **pikendamisel** tuleb ohtlikkus samade kriteeriumide alusel tuvastada.

3.1.2. Kohtupraktika

Ohtlikkust kui esimest kinnisesse lasteasutusse paigutamise alust tuleb kohtul määruses sisuliselt põhjendada. Ei piisa sellest, kui määruse põhjendustes refereerida avalduse sisu ja leida, et sellega ongi ohtlikkus tõendatud.

Riigikohus on korduvalt kritiseerinud alama astme kohtute määruste vähest põhjendamist. Praktikast on määrused sageli napolisõnalised. Tihti sisaldavad määruse põhjendused üksnes seaduse teksti viiteid, ilma et see oleks seostatud konkreetsete faktiliste asjaoludega, mis annavad normi kohaldamiseks aluse. Määrus peab sisaldama asjakohast faktikogumit, ulatuslikku ning põhjalikku hinnangut asjakohastele ja tähtsatele aspektidele ning põhjalikku analüüsi, miks konkreetsete faktiliste asjaoludega normidega sobituvad. Määrusest peaks nähtuma kohtuniku objektiivselt kujunenud siseveendumus, kas ja miks isik kinnisesse asutusse paigutada või paigutamata jätta.⁷⁹

Nt on määrustes levinud selline sõnastus: „Kohus leiab, et avalduse ja sellele lisatud materjalidega on tõendamist leidnud, et alaealise käitumine seab ohtu tema enda elu, tervise, arengu ning seda ohtu ei ole võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega kui kinnisesse lasteasutusse teenusele paigutamise.“ Viidatud sõnastusele peaks järgnema kohtu põhjendused, miks kohus leiab, et konkreetne lapse käitumine põhjustab sellist ohtu, mis tingib lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise.

Samuti tuleb iga lapse puhul võrrelda kahju, mis leiab aset siis, kui last ei paigutata, selle kahjuga, mis leiab lapse jaoks aset siis, kui ta paigutatakse.

Nt asjas **2-19-19650** kaalus kohus, kas piirangu kohaldamine kannab vajalikku eesmärki ja on lapse huvides ning leidis, et lapse vabaduse piiramine kaalub üles vabaduse piiramata jätmise. Lapse hulkurluse tõttu oli oht õnnetusjuhtumiteks, vigastusteks ning laps oleks võinud sattuda väärkohtlemise ohvriks. Maarjamaa Hariduskolleejumis oli tagatud lapse koolikohutuse täitmine ja õpilase toetamine positiivse käitumise kinnistumiseks. Samuti oli tagatud juba

⁷⁶ RKTkm 12.12.218, [2-18-5333/60](#), p-d 21 ja 29.

⁷⁷ RKTkm 12.12.218, [2-18-5333/60](#), p 19.

⁷⁸ Seletuskiri (360 SE), lk 12.

⁷⁹ Tsviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 538, p 3.2.2.6.

planeeritud meetmete jätkumine – sotsiaalne rehabilitatsioon, psühholoogiline nõustamine. Jätkates elamist ja õppimist vabadust piirava meetme rakendamiseta oli tõenäoline, et lapsel süveneb mitteaktsepteeritav käitumine, halveneb vaimne tervis ning probleeme tekitab alkoholi tarvitamine ja järjepidev koolikohustuse mitte täitmine. Kontrollitud keskkond tagab lapse heaolu ja turvalisuse ning oli tõenäoline, et tulevikus suudab laps toime tulla ennast kahjustamata.⁸⁰

Asjas **2-18-15473** märkis kohus, et kinnisesse lasteasutusse paigutamine on põhjendatud, kui paigutamata jätmisega kaasneks suurem kahju. Kohus saab paigutamise tagajärgi kaaludes igal üksikjuhul seda arvestada. Kohus nõustus lapse esindaja seisukohaga, et lapse kinnisesse asutusse paigutamisega võib kaasneda esialgu tema meeleseisundi halvenemine, kuid ilmselt on see ajutise iseloomuga ja kaalub üles lapse praeguse elukeskkonna ohutegurid.⁸¹

Samas esines ka juhtumeid, kus kohus leidis, et kinnisesse lasteasutusse paigutamine võib avaldada lapsele suuremat kahju kui paigutamata jätmine. Asjas **2-18-7454** märkis ringkonnakohus, et maakohus leidis õigesti, et igal üksikjuhtumil tuleb hinnata, kas kinnisesse lasteasutusse paigutamine ei avalda lapsele kokkuvõttes suuremat kahju kui paigutamata jätmine. Ringkonnakohus selgitas, et kuigi Maarjamaa Hariduskolleegiumis käies laps õppis ja sai haridust, ei ole põhjendatud teda sinna paigutada, kui sellega kaasnevad talle muud negatiivsed tagajärjed. Asja materjalidest nähtusid lapse kaasõpilaste poolt kiusamine ja tema mõjutamine halvasti käituma ning söömishäire, mille tagajärjel tekkisid lapsel terviseprobleemid. Kohus leidis, et kohalik omavalitsus peab leidma lapse arengu ja toimetuleku toetamiseks koostöös lapse vanematega muu sobiva meetme.⁸²

Oluline on märkida, et enamasti ei esine lapsel ainult üht laadi riskikäitumist, vaid **erinevad käitumismustrid esinevad koos** ja need peavad moodustama sellise ohu lapse elule, tervisele ja arengule, mis õigustab vabaduse piiramist ja kinnisesse lasteasutusse paigutamist. Lisaks riskikäitumisele esineb paljudel lastel psüühikahäire, mis omakorda mõjutab lapse käitumist ning võimet seda juhtida ja muuta. Samuti tuleb meeles pidada, et **lapse käitumine on sümptom**, toimetulekumehhanism, et endaga või enda ümber olevate sotsiaalsete oludega ja varasemate kogemustega toime tulla (hooletusse jätmine, väärkohtlemine, traumad, vanemate sõltuvus, õige ravi puudumine).

Enamlevinud riskikäitumised on sõltuvusainete tarvitamine, vargused, koolikohustuse mittetäitmine, hulkurlus, seksuaalne riskikäitumine, vägivaldsus ja agressiivsus teiste isikute või vara suhtes, vägivald enda suhtes (enesevigastamine, enesetapukatsed).

3.1.2.1. Oht lapse arengule

Kõige rohkem leidsid kohtud, et lapse arengule on ohtlik **koolikohustuse mittetäitmine**.

Ohtu lapse arengule on kohtupraktikas sisustatud järgmiselt. Asjas **2-19-11579** selgitas kohus, et laps ohustab oma arengut seetõttu, et on 13-aastane, kuid on kolmandat korda jäänud 5. klassi ega tunne selle üle muret. Laps on normintellektiga, seega võimeline omandama vähemalt põhihariduse.⁸³

Asjas **2-19-19650** märkis kohus, et lapse areng on piiratud, kui õppimine piirdub 6-klassilise haridusega. Kohtu hinnangul oli positiivne, et lapsel on huvi joonistamise vastu ning selle huvi

⁸⁰ VMKm 22.01.2020, 2-19-19650.

⁸¹ TMKm 18.01.2019, 2-18-15473.

⁸² TlnRKm 24.09.2019, 2-18-7454.

⁸³ TMKm 28.08.2019, 2-19-11579.

arendamiseks on võimalik lapsel minna ka kunstiringi. Eeskätt tuleb siiski keskenduda koolis käimisele ja koolikohustuse täitmisele.⁸⁴

Asjas **2-19-19651** leidis kohus, et kui alaealine otsustab koolikohustust ilma mõjuva põhjuseta mitte täita, kinnitab see ohtu lapse arengule. Koolikohustuse mittetäitmine oli tingitud lapsest. Kontrollitud, kindla režiimiga haridusasutuses oli võimalik toetada lapse hariduslikku arengut, et saavutada püsivad muutused, mis võimaldavad tal pärast vabaduse piiramise lõppu jätkata haridusteed tema arengut kahjustava käitumiseta.⁸⁵

Asjas **2-18-5696** leidis kohus, et on ilmne, et laps ei täida vabatahtlikult koolikohustust ja kuigi see on osaliselt tingitud tema tervislikust seisundist, on see tendents siiski süvenev. Ilma piisava haridusega ei saa laps aga tulevikus asuda võimetekohasele tööle, teenida endale ise ülalpidamist ning takistatud on ka tema suhestumine ühiskonnaga. Seega on kahjustatud lapse areng.⁸⁶

Asjas **2-19-3791** selgitas kohus, et koolikohustusliku lapse arengule on oluline koolikohustuse täitmine ja õppetöös osalemine. Hariduse omandamine on vajalik selleks, et isik saaks täiskasvanuna täisväärtuslikult ühiskonnas osaleda. Koolikohustuse pidev täitmata jätmine seab otseselt ohtu lapse arengu.⁸⁷

Asjas **2-18-7454** tugines kohalik omavalitsus avalduse esitamisel eelkõige lapse käitumisest tulenevale ohule, et laps jääb ilma haridusest, sotsiaalsete normide omandamisest, oskusest suhelda eakaaslastega ja võimalusest areneda maksimaalselt vastavalt oma võimetele. Ringkonnakohus viitas, et PGS § 9 lg 2 kohaselt lõpeb isiku koolikohustus igal juhul tema 17-aastaseks saamisega (kuid võib lõppeda ka varem seoses põhihariduse omandamisega). Siiski tuleb arvestada, et kinnisesse lasteasutusse on võimalik paigutada kuni 18-aastast isikut.

Ringkonnakohus tugines enne SHS § 130¹ jj sätete kehtima hakkamist alaealiste mõjutusvahendite seaduses (AMVS) alaealiste erikooli suunamise kohta kehtinud regulatsiooni kohta tehtud Riigikohtu lahendile 3-1-2-1-10.⁸⁸ Viidatud lahendis leidis Riigikohus, et seaduslikult kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli paigutatud, kuid enam mitte koolikohustusliku alaealise isikuvabadust tohib tema selles koolis viibimisega riivata. Kuna kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamisel lähtutakse kasvatus eritingimuste vältimatust vajalikkusest ja kuna PS § 20 lg 2 p-s 4 ning AMVS §-s 2 sätestatu mõtte kohaselt on võimalik kasvatus eritingimusi kohaldada kuni 18-aastastele alaealistele, võib selliste kasvatus eritingimuste kohaldamine jätkuda ka 17-aastaseks saanud alaealise suhtes. Seega isiku suhtes, kellele koolikohustus ei laiene. Ringkonnakohtu hinnangul puudus alus praegu kehtivat regulatsiooni teistmoodi tõlgendada. Seega **on 17-aastast last ka praegu võimalik kinnisesse lasteasutusse paigutada.**

Analüüsitavas asjas tugineti avalduse alusena eelkõige ohule lapse arengule (lapse koolist puudumisele). Sellises olukorras tuli ringkonnakohtu hinnangul lähtuda asjaolust, et kuna laps ei ole enam seaduse järgi koolikohustuslik, ei saa talle ka koolist puudumisi ette heita. Seega oli ära langenud sisuliselt ainus põhjus lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks. Lisaks põhistasid lapsele määratud esindaja ja lapse ema lapse koolis mittekäimist lapse terviseprobleemidega, mis tekkisid Maarjamaa Hariduskolleegeiumis viibimise ajal. Eeltoodut

⁸⁴ VMKm 22.01.2020, 2-19-19650.

⁸⁵ VMKm 25.02.2020, 2-19-19651.

⁸⁶ TMKm 11.05.2018, 2-18-5696.

⁸⁷ TMKm 16.04.2019, 2-19-3791.

⁸⁸ RKKKo 07.04.2010, 3-1-2-1-10, p-d 7.3–7.4.

kogumis arvestades leidis ringkonnakohus, et kuigi asjas on tuvastatud SHS § 130² lg 1 mõttes oht lapse arengule, puudub alus tema kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks.⁸⁹

Ohuks lapse arengule on kohtupraktikas loetud ka seda, kui laps on **pannud toime süütegusid**. Asjas **2-19-7485** märkis kohus, et laps on toime pannud ka süütegusid. Kuigi nimetatud tegevus tema elu, tervist ja arengut otseselt ei kahjustanud, võis laps sellise käitumise süvenemisel sattuda kinnipidamisasutusse. Nimetatu oleks aga ohtlik lapse arengule. SHS § 130² lg 1 kohaselt võib erinevate õigusrikkumiste toimepanek olla üheks asjaoluks lapse paigutamisel kinnisesse lasteasutusse. Seda aga vaid juhul, kui nimetatuga on kaasnenud, kas alaealise enda või teiste isikute elu ja tervise ohtu seadmine. Seetõttu oli kohus seisukohal, et toime pandud süüteod ei ole iseenesest aluseks lapse paigutamisel kinnisesse asutusse. Küll aga võimaldab alaealise süütegude sagedane toimepanek järeldada, et alaealise areng on tasemel, kus ta ei mõista oma käitumise ühiskonnaohtlikke ja sotsiaalselt taunitavaid tagajärgi.⁹⁰

Ka asjades **2-18-5696** ja **2-19-19049** märkis kohus, et lapse poolt erinevate süütegude toime panemine ei kahjusta otseselt tema elu ja tervist ning arengut, kuid sellise käitumise süvenemise tõttu võib laps sattuda kinnipidamisasutusse. Nimetatu on aga juba ohtlik lapse arengule.⁹¹

3.1.2.2. Oht lapse tervisele ja elule

Ohuks lapse elule ja tervisele on kindlasti **suitsiidikatsed** ja enese tahtlik vigastamine (nt löökumine). Ohuks lapse tervisele on loetud ka **alkoholi ja narkootikumide tarbimist ning ringi hulkumist**.

Asjas **2-20-4628** märkis kohus, et lapsel on kombeks kaduda luba küsimata vahel mitmeks päevaks ning viibida kahtlases seltskonnas. Eelneva tõttu on laps sattunud kõigest 14-aastasena narkootilist ainet tarvitanuna eluohtlikus seisundis haiglasse, samuti on laps sageli tarvitanud alkoholi. Seega on lapse käitumine ohtlik tema elule, tervisele ja arengule.⁹²

Asjas **2-18-5696** selgitas kohus, et 13-14-aastasena korduv alkoholi tarbimine on ohtlik lapse tervisele. Lapsele on ohtlik ka ringi hulkumine, sest ta võib sattuda ohtlikesse olukordadesse, teda võideks nii füüsiliselt kui ka seksuaalselt ära kasutada ning ta ei suuda ise nimetatud ohtusid hinnata ja ennetada.⁹³ Samadele põhjendustele viidates leidis kohus ka asjas **2-19-19049**, et vaid 16-aastase noore korduv alkoholi ja narkootilise aine tarbimine on igal juhul ja kindlasti ohtlik lapse tervisele ning lapsele on ohtlik ka ringihulkumine. Kohus leidis, et alkoholitarbimised, narkootilise aine tarbimised, hulkumine, ööseks mitte koju tulemine ja koolikohustuse mitte täitmine seavad ohtu lapse elu ja tervise ning võivad kaasa tuua ohtlikke olukordi ka tema perele.⁹⁴

Asjas **2-18-16602** esitatud andmete ja tõendite alusel tuvastas kohus, et laps käitus juba pikemat aega ennast kahjustavalt: hulkus ringi, jooksis kodunt ära (sh ohtlikult teise korruse rõdu kaudu), tarbis alkoholi, suitsetas, oli kaitsmata vahekorras, tegi suitsiidikatseid. Viidatud pidevalt riskivast käitumisest tulenes otsene oht lapse elule, tervisele ja arengule. Lapse arengut kahjustas ka see, et ta ei käinud koolis. Ohuks lapse tervisele oli pidev kodust ära jooksmine ja tundmatutes seltskondades pidutsemine. Esiteks tarvitatakse sellistel pidudel alkoholi, mis on lapse tervisele ohtlik. Teiseks ei suuda laps võimalikke ohte hinnata ja võib öiste ringihulkumiste käigus sattuda vägivallategude või ärakasutamise ohvriks või ka ise panna

⁸⁹ TlnRKm 24.04.2019, 2-18-7454.

⁹⁰ HMKm 26.06.2019, 2-19-7485.

⁹¹ HMKm 29.01.2020, 2-19-19049; TMK 11.05.2018, 2-18-5696.

⁹² HMKm 29.05.2020, 2-20-4628.

⁹³ TMK 11.05.2018, 2-18-5696.

⁹⁴ HMKm 29.01.2020, 2-19-19049.

toime õigusrikkumisi. Laps oli vanuses, kus soovitakse suhelda endast vanemate noortega ja neid järgida, samas, kui otsustus- ja hindamisvõimet ning oskust teatud olukordades keelduda, jääb ilmselgelt veel puudu. Ära kuulamisel jäi kohtule mulje, et lapse arvates oli tegemist lõbusa mängu või seiklusega, st laps ei saanud ise olukorra ja oma tegude ohtlikkusest aru.⁹⁵

Oht lapse elule ja tervisele võib seisneda ka selles, et laps **ei võta** talle määratud **ravimeid**. Asjas **2-19-16166** märkis kohus, et laps vajab ravimeid, mida ta siia maani ei tarbinud ja mille korrapärasest andmisest kodus ei olnud võimalik tagada. Nimetatud asjaolu võib samuti seada ohtu lapse tervisele. Samuti seab alkoholi tarbimine ohtu lapse tervisele. Alkoholi tarbimine oli vältimatu, kui laps oli vaba ja tema üle puudus rangem kontroll.⁹⁶

Ka asjas **2-19-19651** märkis kohus, et kui lapsel on diagnoositud aktiivsuse- ja tähelepanuhäire ning talle on määratud ravimid, mida ta ei tarvita, on tegemist olukorraga, mis seab ohtu lapse tervisele. Laps ise ei ole pädev oma tervisele hinnangut andma ja otsustama, kas ja millist ravi ta vajab, et tema tervis ei oleks ohus.⁹⁷

Asjas **2-19-941** viitas kohus, et spetsialistid määrasid lapsele tervist toetavad ravimid, mida laps ei võtnud ja seda ei olnud võimalik vabama elukorralduse juures kontrollida. Sellises olukorras võib lapse tervis ja tema psüühikast tulenev käitumuslik eripära hakata ohustama tema tervist ja hakkamasaamist. Ravi eiramine muudab ka lapse käitumise ignorantseks ja hoolimatuks, küüniliseks ning vägivaldseks teiste suhtes.⁹⁸

Oht tervisele võib tuleneda ka sellest, et laps ei söö ega maga korralikult. Asjas **2-19-19362** kahjustas laps ennast kohtu hinnangul igal võimalikul moel: ei söönud regulaarselt, ei maganud korralikult, ei võtnud ravimeid, tarbis alkoholi, hulkus ringi. Lapse olukord oli väga halb, tema käitumine oli äärmuslikult ennast kahjustav ja ebastabiilne ning seetõttu vajas laps kinnisesse lasteasutusse paigutamist. Kohus märkis, et lapsele tuleb tagada elementaarsed eluks vajalikud tingimused. Alles pärast esmaste vajaduste tagamist on võimalik hakata rakendama lapse arengut ja sotsialiseerumist toetavaid meetmeid. Hariduse omandamine ja õigusrikkumiste toimepanemise vältimine on küll olulised, kuid palju väiksema tähtsusega, kui esmaste eluks vajalike tingimuste tagamine.⁹⁹

Asjas 2-18-11688 märkis kohus, et **suitsetamine** on küll tervist ohustav käitumine, kuid sellise käitumise korrigeerimine kinnisesse asutusse paigutamise ees ei ole mõeldav abinõu. Samuti ei oleks see sobiv abinõu käitumise mõjutamiseks, olukorras, kus kinnises asutuses on teisigi suitsetavaid õpilasi. Kohus juhtis tähelepanu ka sellele, et asja materjalidest ei nähtu, et lapsele oleks pakutud nõustamisteenust suitsetamisest loobumiseks.¹⁰⁰ Ka asjas **2-19-5233** märkis kohus, et kuigi suitsetamine kahjustab vaieldamatult tervist, ei anna ainuüksi suitsetamine alust lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks.¹⁰¹

Erinevate **õigusrikkumiste** toimepanek võib olla üheks asjaoluks lapse paigutamisel kinnisesse lasteasutusse, kuid vaid juhul, kui sellega on kaasnenud alaealise enda või teiste isikute elu ja tervise ohtu seadmine. Asjas **2-18-10875** märkis kohus, et KarS § 262 lg 1, § 266 lg 1 ja 278 lg 1 järgi toime pandud väärteod ei ole iseenesest aluseks lapse kinnisesse asutusse paigutamiseks. Küll aga võimaldab alaealise poolt süütegude sagedane toimepanek järeldada,

⁹⁵ TMKm 07.12.2018, 2-18-16602.

⁹⁶ VMKm 27.11.2019, 2-19-16166.

⁹⁷ VMKm 25.02.2020, 2-19-19651.

⁹⁸ VMKm 29.03.2019, 2-19-941.

⁹⁹ HMKm 23.12.2019, 2-19-19362.

¹⁰⁰ HMKm 30.08.2018, 2-18-11688.

¹⁰¹ TMKm 07.08.2019, 2-19-5233.

et alaealise areng on tasemel, kus ta ei mõista oma käitumise ühiskonnaohtlikke ja sotsiaalselt taunitavaid tagajärgi.¹⁰²

3.2. MUUD ABINÕUD EI OLE PIISAVAD

3.2.1. Õiguslik regulatsioon

Lapse paigutamine kinnisesse lasteasutusse on lubatud ainult siis, kui ohtu lapse elule, tervisele või arengule või teiste elule või tervisele ei ole võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega. Kohalik omavalitsus on kohustatud tooma avalduses välja lapse suhtes varem rakendatud meetmed ning põhjenduse, miks ei ole ühegi teise meetmega võimalik lapse käitumisest tulenevat ohtu kõrvaldada. Kohtul tuleb iga kord hinnata vähem piiravate meetmete rakendamise võimalikkust, mitte nõustuda tingimusteta väitega, et vähem piiravate meetmete rakendamine ei ole konkreetsel juhul võimalik (TsMS § 477 lg 5). Ühtlasi ei ole avaldusele lisatud Sotsiaalkindlustusameti arvamus lapse vabadust piirava meetme sobivuse kohta kohtule siduv.¹⁰³

Lapse vabaduse piiramise eelduseks ei ole see, et kõik muud meetmed on läbi proovitud – mõnel juhul võib olla selge, et need ei oleks konkreetse lapse puhul tõhusad või lapse eripärast või olukorrast johtuvalt võimalikud. Nt, kui laps tarbib iga päev narkootilisi aineid ega ilmu kordagi kohale, et saada teenust, mida talle senini pakutud on, ei ole põhjendatud määrata talle veel mõnd meetet, mille saamine eeldab iseseisvat kohaletulekut. Samas nt juhul, kui lapsele määrati varem vestlus psühholoogiga ja ta ilmus kohale ainult ühel korral, kuna tundis, et ei saa seda psühholoogi usaldada, oli tõenäoliselt põhjendatud uue psühholoogi määramine. St toimumust ei saanud järeldada, et lapse abistamine väljaspool kinnist asutust pole võimalik. Nii põhjalike kaalutluste tegemiseks ongi vaja, et kohalik omavalitsus esitaks nõutud informatsiooni.¹⁰⁴

3.2.2. Kohtupraktika

Asjas **2-18-11688** viitas kohus Riigikohtu seisukohale, mille kohaselt kinnisesse asutusse paigutamise eeldusena sätestatud muude abinõude kasutamise võimatus eeldab seda, et muid abinõusid ei ole võimalik kasutada isikust endast tulenevate põhjuste tõttu. Selles asjas tõi avaldaja välja, et lapsevanem ei suuda tagada lapsele piisavat järelevalvet ning kohalikul omavalitsusel napib ressursse. Kohus leidis, et sellega ei saa põhjendada muude abinõude võimatust.¹⁰⁵

Ringkonnakohus selgitas asjas **2-18-7454**, et kui laps on koostööaldis (st valmis andma nõusoleku teenust saada) ei ole tema paigutamine kinnisesse lasteasutusse vajalik. Piisab sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusest või muust teenusest, mida osutatakse selliselt, et laps elab kodus. Kinnise lasteasutuse teenus on vajalik ainult juhtudel, kui laps ei soovi või ei ole võimeline tegema piisavalt koostööd, et teda saaks aidata muude teenustega.¹⁰⁶

Asjas **2-18-15473** märkis kohus, et vähem piiravate meetmete kohaldamine ei ole asjakohane olukorras, kus laps ei ole koostöövalmis. Kohtu hinnangul olid avaldaja pingutused lapse mõjutamiseks piisavad, kuid need olid sageli nurjunud lapse soovimatuse tõttu koostööd teha. Kohus võttis mh arvesse, et laps ei reageerinud lastekaitsetöötaja ega ema ettepanekutele ja

¹⁰² HMKm 24.10.2018, 2-18-10875.

¹⁰³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 533, p 3.8.

¹⁰⁴ Seletuskiri (360 SE), lk 18.

¹⁰⁵ HMKm 30.08.2018, 2-18-11688.

¹⁰⁶ TlnRKm 24.04.2019, 2-18-7454.

otsustas ise, mida ta teha tahab ja mida mitte. Kohus märkis ka, et kodune keskkond ei ole pakkunud lapsele vajalikku emotsionaalset tuge ja turvalisust. Samuti mõjutab lapse käitumist olulisel määral tema tervislik seisund. Kohus leidis, et sellises olukorras ei tule ema lapse huvide kaitsmisega toime ja see viis kriitilise olukorrani, kus muud vahendid kui lapse paigutamine kinnisesse lasteasutusse ei olnud enam võimalikud.¹⁰⁷

Asjas **2-18-16602** märkis kohus, et avaldusest nähtuvalt tegelesid lapse koolis toimetuleku ning käitumisega nii ema, kohalik omavalitsus, raviasutused kui ka õppeasutused. Lapsele ja tema perele osutati mitmesuguseid nõustamisi, samuti tugiisiku teenust. Seega otsiti lapse käitumisprobleemidele vähem piiravaid lahendusi, kuid need ei toimunud. Laps võttis aeg-ajalt abi vastu, kui korduvalt ka keeldus sellest või leidis, et sellest pole kasu. Kohtu hinnangul ei olnud võimalik seetõttu last mõjutada muud moodi, kui paigutada ta kinnisesse lasteasutusse, kus talle tagatakse süstemaatiliselt nõustamine ja psühholoogiline abi ning tegeletakse kogu perekonna suunamisega probleemide lahendamisele. Laps avaldas, et ei taha kinnisesse lasteasutusse minna ning lubas ennast muuta, kuid kohtu hinnangul lapsel motivatsioon selleks puudus. Eelkõige näitas vastupidist tema käitumine ja suhtumine, sest ärakuulamisel ei paistnud ta olukorra tõsidust aduvat. Lapsele anti korduvalt võimalusi ennast muuta, kuid kahjustav käitumismuster jätkus. Seetõttu polnud muude meetmetega last võimalik ohjeldada. Kinnises lasteasutuses on laps lisaks ka püsivalt eemal teda halvasti mõjutavatest sõpradest ning muudest isikutest.¹⁰⁸

Ka asjas **2-18-15047** märkis kohus, et laps ja tema ema ei olnud seni valmis tõhusaks nõustamiseks ja pereteraapiaks. Seetõttu tuli last suunata järjepideva spetsiaalse abi toel tegema oma elu korraldamiseks toimivaid valikuid, aduma teatud käitumise kohustuslikkust. Lisaks tuli samal ajal aidata vanemal aru saada vanema rollist. Hetkel oli välistatud lapse suhtes muude abinõude kohaldamise võimalikkus. Nii avalduse kui ka Sotsiaalkindlustusameti arvamuses kirjeldati põhjalikult seni kasutatud abinõusid. Kohus nõustus, et avaldaja oli teinud piisavalt, et last aidata. Kohus leidis lapsega vesteldes, et tõenäosus lapse käitumise muutumiseks, ilma vabadust piirava abinõuta, ei olnud realistlik.¹⁰⁹

Seda, et **lastel puudub vajalik pere tugi**, nähtus paljudest lahenditest. Kinnise lasteasutuse teenusele sattunud lastest 32% olid asendushooldusel.¹¹⁰

Asjas **2-18-9720** selgus menetluse kestel (mh kinnitasid seda ka vanemad), et vanemad ei kasvata last, mh ei huvitu lapse viibimiskohast, tervislikust seisundist ega õppeedukusest. Vanemad distantseerisid end täielikult lapse elust. Vanemad ei teinud lastekaitseasutusega koostööd. Eelnevat arvesse võttes leidis kohus, et muude abinõude kasutamine lapse suhtes ei ole võimalik.¹¹¹

Asjas **2-18-16602** (lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise pikendamise menetluses) märkis lapse terapeut, et laps tuleks toime, kui tal oleks hea keskkond ja tugiisik. Psühholoog arvas samuti, et kinnine asutus ei ole lapsele parim valik. Kohaliku omavalitsuse sõnul ei olnud lapsele pakkuda kohta õpilaskoduga koolides. Sotsiaalkindlustusamet küll tegeles lapsele individuaalse tugisiku koolitamisega, kuid hetkel veel tugiisikut pakkuda ei olnud. Samuti ei olnud teada, millal seda teenust pakkuda saaks. Kohus märkis et, lapse riskikäitumist oleks väljaspool kooli võimalik vähendada ilmselt tugiteenuse osutamise ja tugiisiku määramisega. Samas leidis kohus, et laps vajab siiski veel aega kinnises asutuses, et kinnistada tema positiivset arengut, seda säilitada ja vältida tagasilangust. Kuna laps oli kiindumushäirega, oli

¹⁰⁷ TMKm 18.01.2019, 2-18-15473.

¹⁰⁸ TMKm 07.12.2018, 2-18-16602.

¹⁰⁹ VMKm 29.03.2019, 2-18-15047.

¹¹⁰ Kinnise lasteasutuse teenuse koolitus kohtunikele, 12.11.2020.

¹¹¹ HMKm 11.12.2018, 2-18-9720.

oluline tagada talle teenuste pakkumine isikute poolt, keda ta tunneb ja usaldab. Kohtu hinnangul oli oluliseks faktoriks lapsele stabiilsuse tagamine. Kinnises asutuses viibimise pikendamine võimaldas tegeleda lapse julgustamisega pöörduda tugiisiku poole, et saada igakülgset nõu ja abi, samuti korraldada lapse hilisemat tugivõrgustikku ning tagada ka kodustes oludes tema turvalisus, järelevalve ja toetus.

Kohus ei nõustunud lapse esindajaga, et kinnise lasteasutuse teenusele paigutamist saaks käsitleda karistusena lapsele tema vanema oskmatuse või toimetulematuse eest. Paraku kaasneb teenuste pakkumisega kontrollitud elukeskkond, eelkõige piirangud lapse liikumisvabadusele, mis on aga tingitud pigem lapse enda käitumisest ja valmisolekupuudumisest teenust tavakeskkonnas vastu võtta. Samuti on kinnisesse lasteasutusse paigutamisel praktiline eesmärk. Elades kindlaks määratud kohas ja piiratud kogukonnas, on teenused alati kohe olemas, kui nende järele tekib akuutne vajadus. Teenuste korraldamine on ka lihtsam, sest erinevad teenused on ühes kohas ja samuti puudub vajadus teenuse saamiseks kuhugile sõita. Kohus mõõnis, et lapse riskikäitumine on tihti otseselt seotud vanema kasvatuslike oskuste puudulikkuse ja suutmatusega. Eesmärgiks on siiski nimetatud puudujääke erinevate abinõudega korvata ja lapse enesemääramise oskusi ning vastutustunnet järele aidata (õpetada lapsele ise hakkama saamist).¹¹²

Muude meetmete võimatus võib tähendada ka seda, et **lapsele ei ole tema eripärast tulenevalt võimalik ühtegi teist asutust leida**, kus pakutakse vähem piiravat teenust. Nt asjas **2-18-8781** selgitas avaldaja, et kuna laps võib kodus elades seada ohtu oma väiksema õe või venna, ei saa ta kodus elada. Avaldaja selgituse kohaselt ei leidu Eesti Vabariigis ühtegi teenusepakkujat, kes oleks valmis lapsele sobivat teenust pakkuma. Sotsiaalkindlustusameti seisukoha järgi tegi kohalik omavalistus suuri jõupingutusi, et leida olemasolevate teenuste seast lapsele sobivat teenust. Tartu Maarja Tugikodu teatas, et on valmis lapse teenusele võtma ajutiselt ja tugikeskust ei saa sundida sõlmima lepingut kliendi osas, keda nad vastu võtta ei soovi. Kohus ei saa isikut sellisele teenusele sundkorras määrata. Seega ei olnud ohtu lapsele ning teiste isikute elule ja tervisele võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega.¹¹³

Asjas **2-19-719** leidis kohus, et kinnise lasteasutuse teenusele paigutamine on vajalik ka selleks, et lapse vanemad saaksid taastuda. Lapse viibimise ajal kinnise lasteasutuse teenusel vajavad vanemad esmajoones aega puhkuseks ja jõuvarude taastamiseks, et pärast lapse koju naasmist jõuaksid nad rakendada talle väga kindlat ja piiritletud päevakava ning järgida Hoolekande Ekspertiisi- ja Nõustamiskeskuse (HENK) meeskonna juhiseid ja reegleid.¹¹⁴

3.3. PAIGUTAMISE EELDUSED EI OLE TÄIDETUD

Analüüsitud menetlustes jättis kohus **kuuel** korral rahuldamata avalduse **paigutada** laps kinnisesse lasteasutusse ja **kuuel** korral jättis rahuldamata avalduse **pikendada** lapse paigutamist kinnisesse lasteasutusse. Seega kokku 12 asjas leidis kohus, et täidetud ei ole kõik eeldused lapse kinnisesse asutusse paigutamiseks.

Asjas **2-18-12138** määras kohus lapsele menetluse ajal **katseaja**, et laps saaks tõestada, et suudab oma käitumist muuta. Laps jätkas katseajal õpinguid kohalikus koolis, ei tarvitanud narkootikume ja alkoholi ega pannud toime vargusi. Kohus märkis, et mõningad tagasilöögid lapse käitumises katseaja jooksul ei anna alust tema kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks. Laps on näidanud üles tahet ennast kokku võtta, et loobuda käitumisest, mis tingis vajaduse tema kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks. Kohus rõhutas samas, et arvestades lapse

¹¹² TMKm 06.12.2019, 2-18-16602

¹¹³ TMKm 14.08.2018, 2-18-8781.

¹¹⁴ HMKm 19.03.2019, 2-19-719.

ebastabiilseid kasvutingimusi ja asjaolu, et lapse kasvatamisega on lapse ema pidanud toime tulema ilma lapse isa olulise toeta, vajavad nii laps kui ka tema ema edaspidi ravi ning tugivõrgustiku ja sotsiaalabi programmide koostööd ning toetust.¹¹⁵

Asjas **2-18-9752** jättis kohus avalduse rahuldamata eelkõige seetõttu, et lapse diagnoos ja tegelik tervislik seisund ei võimaldanud tema paigutamist Maarjamaa Hariduskolleegiumisse. Tegemist oli lapsega, kelle käitumisprobleemid on suure tõenäosusega seotud tema põhidiagnoosi – ajukasvajaga. Peamine põhjendus lapse paigutamiseks kinnisesse lasteasutusse oli oht, et pideva järelevalveta ei ole tagatud tematurvalisus, kuna lapse maailmataju ei ole adekvaatne, ta ei suuda eristada alati head kurjast ning allub kergesti kaaslaste mõjutustele. Kohus nõustus lapse esindajaga, et selle ohu eest ei ole laps kaitstud ka kinnises lasteasutuses, pigem vastupidi. Kinnise lasteasutuse teenusele paigutatakse eelkõige raskete käitumisprobleemidega, korduvalt õigusrikkumisi toime pannud alaealised. Lapse senised õigusrikkumised seisnesid peamiselt vargustes, mida ta oli toime pannud täisealiste kaaslaste õhutusel. Kohus märkis, et teatud vanuses sigarettide, alkoholi või mopeedisõidu proovimine on enamiku noorukite puhul tavapärane ega muuda neid seetõttu ühiskonnale ohtlikeks. Lapse õigusrikkumiste kronoloogia ei kinnitanud, et ta on põhjustanud või võiks põhjustada otsust ohtu teiste isikute tervisele või elule. Kui lapse tervislik seisund vajab tema ühiskonnast eraldamist ja ööpäevaringset järelevalvet, peab see toimuma vastavaid võimalusi omavas õppe- või meditsiini-asutuses, mitte eelkõige alaealistele õigusrikkujatele mõeldud asutuses.¹¹⁶

Asjas **2-19-11554** leidis kohus, et lapse suhtes ei ole veel kasutatud kõiki vähem piiravaid meetmeid. Kohaliku omavalitsuse hinnangul oli lapse käitumine agressiivne ja teisi ohustav ning laps vajab individuaalsemat lähenemist, kui suudavad pakkuda tavalastekodud. Lastekaitsetöötaja hinnangul vajab laps peremaja, mis oleks mõeldud erivajadustega lastele, kuid selliseid peremajasid Eestis veel ei ole. Lapse esindaja juhtis tähelepanu, et avaldaja ei põhjendanud, miks ei ole lapse käitumisest tingitud ohtu võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega ning milliseid meetmeid on kohalik omavalitsus kohaldanud lapse toetamiseks. Lähtudes asja materjalidest ning tuginedes vestlusele lapse, lastekaitsetöötaja ja perevanemaga, oli lapse esindaja seisukohal, et asjas esinevad põhjused, mis tingivad avalduse rahuldamata jätmise.

Kohus märkis, et avaldaja esitas asjakohaseid tõendeid selle kohta, et lapse käitumine on olnud teiste inimeste suhtes vägivaldne ning laps on lõhkunud asju. Samas ei olnud kohus veendunud, et lapse suhtes on ära kasutatud kõik vähem piiravad meetmed. Asja materjalidest nähtus, et pärast seda, kui laps hakkas osalema Sotsiaalkindlustusameti pilootprojektis, kus lapsega tegeleb terapeut ning ta on saanud regulaarset nõustamist, on tema käitumine muutunud rahulikumaks. Laps vajab individuaalset lähenemist ning tugiisikut (nii koolis kui ka vajadusel lastekeskuses). Avaldaja selgitustest järeldas kohus, et sellist tugiisikut on võimalik kohalikul omavalitsusel asuda otsima ning selleks on vähemalt teatud ajaks olemas ka raha. Ka oli avaldaja selgitusel võimalik muuta lapse õppetöö korraldust ja õppekoormust. Kohtu hinnangul tuli vallas nende küsimustega edasi tegeleda, otsida võimalusi lapse nõustamise jätkamiseks ning vajadusel nõustamiste tihedamaks muutmiseks.¹¹⁷

Asjas **2-19-5233** oli kohalik omavalitsus seisukohal, et lapse tervis on ohus tema tugeva nikotiinisõltuvuse tõttu ning tema areng arvutisõltuvuse ja pikaajalise koolikohustuse mittetäitmise tõttu. Lapse esindaja leidis aga, et avaldus tuleks aluste puudumise tõttu jätta rahuldamata. Laps selgitas, et tal tekkis tõrge koolis käimise osas, kui teda hakati koolis

¹¹⁵ PMKm 27.11.2018, 2-18-12138.

¹¹⁶ PMKm 16.07.2018, 2-18-9752. Laps pani hiljem toime õigusrikkumise (raskete kehavigastuste tekitamine) ja tema vahistamine asendati kriminaalmenetluses kinnisesse lasteasutusse paigutamisega.

¹¹⁷ TMKm 24.10.2019, 2-19-11554. 18.08.2020 esitas KOV uue avalduse lapse paigutamiseks kinnisesse lasteasutusse, kohus rahuldab selle 28.09.2020 (2-20-11976).

kiusama varem Maarjamäe Hariduskollegiumis õppimise tõttu. Laps ise soovis käia aasta kutsekoolis ja siis minna 17-aastaselt täiskasvanute gümnaasiumisse, et lõpetada ära 9 klassi.

Kohus leidis, et kuigi puudub vaidlus selle üle, et laps ei ole täitnud mitu aastat koolikohustust, ei esine siiski eeldusi tema kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks. Koolikohustuse täitmata jätmist võib käsitleda kui ohtu lapse arengule. Samas nähtus kohtule esitatud asjaoludest, et ka Maarjamaa Hariduskollegiumis õppimise ajal esines lapsel sageli agressiivsusehooge. Sellest võib järeldada, et nimetatud teenus ei toetanud lapse emotsionaalset arengut. Ka ei saavutatud lapse nimetatud koolis õppimise tagajärjel seda, et laps oleks edaspidi edukalt tavakeskkonnas toime tulnud. Kohaliku omavalitsuse avalduse kohaselt oli peamiseks ohuks lapse arengule just koolikohustuse mittetäitmine, kuid kohtu hinnangul ei olnud kinnisesse lasteasutusse paigutamise praegu võimalik seda ohtu kõrvaldada. Lapse arengu ja edasise toimetuleku toetamine oli tulemuslikum vähem piiravate meetmetega, eelkõige jättes lapsele võimaluse asuda omandama kutsehariduskeskuses kutset ilma põhiharidust omamata. Kutsehariduskeskus kinnitas sellist võimalust. Seejärel on lapsel võimalus soovi korral jätkata hariduse omandamist täiskasvanute gümnaasiumis.

Lapse väidetava nikotiinisõltuvuse kohta märkis kohus, et kuigi suitsetamine kahjustab vaieldamatult tervist, ei esitatud konkreetseid andmeid lapse suitsetamisharjumuse ega lapse või tema vanema karistamise kohta tubakaseaduses sätestatud rikkumiste eest. Kohtu arvates **ei annaks ainuüksi suitsetamine ka alust** lapse paigutamiseks kinnisesse lasteasutusse.¹¹⁸

Asjas **2-18-11688** oli peamiseks põhjuseks, miks lapse esindaja, avaldaja ja Maarjamaa Hariduskollegium pidasid vajalikuks jätkata lapse paigutamist kinnise lasteasutuse teenusele see, et laps saaks omandada põhihariduse. Kohus nõustus, et põhihariduse omandamata jätmine seab ohtu lapse arengu. Samas ei olnud veenev väide, et laps suudab koolis käia ainult pideva järelevalve tingimustes. Ära kuulamisel tekkinud vahetu mulje alusel jõudis kohus veendumusele, et laps on motiveeritud oma õpinguid jätkama, kuna ta on iseseisvalt uurinud, millises koolis oleks tal võimalik 9. klassi õppima asuda. Kohus leidis, et olukorras, kus alaealine on parandanud oma käitumist ning suurenenud on tema motivatsioon oma kohustuste täitmiseks, ei ole kõige äärmuslikuma meetme kohaldamine tema suhtes enam põhjendatud. Vastupidine seisukoht ei oleks kooskõlas meetme eesmärgiga piirata vabadust vaid minimaalselt vajalikuks ajaks, kuni olukord on saadud piisava kontrolli alla. Rangeima meetme kohaldamise jätkamisega võib kaasnedas motivatsiooni langus käitumise edasiseks parandamiseks.¹¹⁹

Asjas **2-18-12147** pooldasid lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamist kohalik omavalitsus, Sotsiaalkindlustusamet, ekspert ja lapse esindaja. Vanemad ja laps olid paigutamise vastu. Kohus **ei nõustunud** lapse suhtes läbi viidud **kohtupsühhiaatriaekspertiisiaktis** eksperdi tehtud järeldusega, mille kohaselt lapse suhtes ei ole võimalik kasutada muid abinõusid kui kinnisesse lasteasutusse paigutamine. Kohus märkis, et ei pea eksperdiarvamusega nõustuma ega ole otsustuse tegemisel ekspertiisi järelduste või hinnangutega seotud. Ekspert tõi välja, et laps vajab psühhiaatrilist ravi. Lapsel on ravitud pikema aja vältel depressiooni ja ta vajab regulaarset psühhiaatri jälgimist. Kohus nõustus sellega, kuid pidas vajalikuks rõhutada, et kinnine lasteasutus ei ole psühhiaatrikliinik või selle osakond, kus depressiooni ravitakse. Kinnises õppeasutuses, kuhu saadetakse laps temalt vabaduse võtmisega, võivad kohtu arvates haigusnähud vastupidiselt hoopis süveneda. Seda tõestas ka lapse varasem seal viibimine (ennast kahjustav tegevus toimus just seal). Kohus lisis, et enam ei vääri tähelepanu asjaolud,

¹¹⁸ TMKm 07.08.2019, 2-19-5233.

¹¹⁹ HMKm 30.08.2018, 2-18-11688.

mis jäävad aega enne, kui laps paigutati kriminaalmenetluses kohtumääruse alusel kinnisesse õppeasutusse. Samadele asjaoludele tuginedes ei ole õige saata last taas kinnisse asutusse.

Kohus leidis, et lapse koht ei ole kinnises lasteasutuses, vaid tema mõjutamiseks ja kasvatamiseks ning veenmiseks tuleb valida märksa kergemaid meetmeid. Iga lapse vääramatu õigus on kasvada ja areneda oma peres, elada oma kodus kallite pereliikmete keskel, vabaduses suheldes leida endale õiged ja head sõbrad ning tuttavad. Kas igapäevaselt kooliteed käies või koduõppel teadmisi omandades astuda täiskasvanuks saades koduseinte vahelt iseseisvalt ellu. Selleks tuleb lapse vabadust osata hinnata, väärtustada ning sisustada õigesti ja ühiskonnas üldiselt heakskiidetud normidele vastavalt.¹²⁰

Asjas 2-18-15098 jättis kohus rahuldamata kinnisesse lasteasutusse paigutamise pikendamise taotluse. Kohus mõõnis, et lapse käitumises esines varem vägivaldaepisoode ja muid õigusvastaseid tegusid. Pärast vahi alt vabanemist ei olnud laps pooleteise kuu jooksul vägivalda kasutanud või keelatud aineid tarvitanud. Seega õigustaks lapse paigutamist kinnisesse asutusse üksnes oht lapse edasisele arengule. Samas oleks laps saanud nelja kuu pärast täisealiseks, ehk ta ei oleks enam koolikohustuslik. Kohtu hinnangul oli väheusutav, et nelja kuuga oleks võimalik saavutada püsivad muutused lapse psühholoogilises, emotsionaalses, sotsiaalses, hariduslikus ja kognitiivses arengus, mis võimaldaksid tal pärast vabaduse piiramise lõppu tulla edukalt toime tavakeskkonnas või mis aitaks tal omandada kinnipidamise aja jooksul põhihariduse. Kohus mõistis avaldaja muret, et lapse haridustee võib piirduda üksnes 6 klassiga, kuid leidis, et isiku õigus vabadusele kaalub üles peaaegu täisealise isiku tema tahte vastaselt kinni hoidmise asutuses, kus tema liikumisvabadust oluliselt piiratakse. Lapse haridustee jätkumine sõltub rohkem tema tahtest, kui tema kinnisesse asutusse paigutamisest. Seda eriti olukorras, kus isikut saaks kinni pidada üksnes nelja kuu vältel.

Vaidlus puudus selles, et laps käis tööl (enda sõnul mh selleks, et hüvitada varasemate õigusvastaste tegudega tekitatud kahju). Laps soovis haridusteed jätkata õhtukoolis. Kohtu hinnangul aitab tööl käimine paremini mõista kohustuste ja rutiini tähtsust ning hoida last õigusvastaste tegude toimepanemisest, kui tema hoidmine kinnises asutuses. Regulaarne tööl käimine ja sellega seotud kohustuste korrektne täitmine loob lapsele harjumuse ja rutiini, mis aitab tal soovi korral jätkata haridusteed. Tähelepanuta ei saanud jätta ka lapse soovi hüvitada oma teenitud tulu arvelt varasemate tegudega tekitatud kahju ja saadud karistused.¹²¹

¹²⁰ HMKm 19.10.2018, 2-18-12147.

¹²¹ HMKm 15.11.2018, 2-18-15098.

4. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE PEATAMINE

4.1. ÕIGUSLIK REGULATSIOON

TsMS § 540 lg 1 kohaselt võib kohus isiku kinnisesse asutusse paigutamise määrusega kuni üheks aastaks isiku enda või tema eestkostja või tema elukohajärgse valla- või linnavalitsuse taotlusel või omal algatusel peatada. Peatamisega võib siduda tingimusi ja kohustusi. Tsiiviilkolleegiumi hinnangul **saab peatamise määrata siis**, kui kinnisesse asutusse paigutamise eeldused on iseenesest täidetud, kuid konkreetse isiku tervislikku seisundit arvestades oleks võimalik tema vabadusse jätmine kohtuliku kontrolli all.¹²² Teisisõnu peatamise kohaldamine ei tähenda, et isiku kinnisesse asutusse paigutamise eeldused ei ole täidetud. Vastasel korral ei oleks võimalik peatamist praktikas rakendada. Kui on tuvastatud isiku ohtlikkus, kuid samas on leitud, et isiku ohtlikkuse prognoos ei tingi kohe vabaduse võtmist kinnisesse asutusse paigutamise teel, on võimalik kohaldada TsMS § 540 lg 1 ning kinnisesse asutusse paigutamine peatada. Tuleb arvestada, et TsMS § 540 lg 1 rakendamiseks peab isiku **ohtlikkuse aste olema üldjuhul mõnevõrra madalam**, kui sel juhul, mil ta tuleb vältimatult paigutada kinnisesse asutusse.¹²³ TsMS § 540 lg 1 eesmärk on võimaldada kohtutel kohaldada isiku õigusi oluliselt vähem piiravat alternatiivi isiku kinnisesse asutusse paigutamisele või tema sealt vabastamata jätmisele.¹²⁴

Samas võib kinnisesse asutusse paigutamise avalduse eesmärkide saavutamiseks piisata tegelikkuses ka sellest, kui isikule seatakse tingimused ja kohustused, mis distsiplineerivad teda oma raviga tegelema ja paremini käituma ning mille täitmisel ei kujuta ta endast ohtu iseendale ega teistele. Tulenevalt kinnisesse asutusse paigutamise *ultima ratio* iseloomust ja vajadusest kohaldada võimalusel isiku õigusi vähem piiravat meetet, peab kohtul olema võimalik kohaldada isiku suhtes tingimusi ja kohustusi, mille täitmisel ei võeta temalt vabadust kinnisesse asutusse paigutamise teel, juba kinnisesse asutusse paigutamise üle otsustamisel. Menetluslikult on kohtul võimalik sama määrusega otsustada isiku kinnisesse asutusse paigutamine ning ühtlasi kinnisesse asutusse paigutamine TsMS § 540 lg 1 alusel peatada, sidudes peatamisega tingimusi ja kohustusi.¹²⁵

Tingimuste ja kohustuste sidumine peatamisega ei ole kohtu kohustus vaid võimalus. Seda, kas ja milliseid tingimusi ning kohustusi lapsele panna, tuleb igal juhul eraldi kaaluda. Tingimused peaksid olema sellised, mis **toetavad** lapse hakkamasaamist väljaspool kinnist asutust ja **sõltuvad lapse vajadustest**. Samuti tuleb tingimuste ja kohustuste seadmisel kaaluda, kas nende täitmine on lapse poolt **objektiivselt võimalik**. Seetõttu tuleks eelnevalt tingimusi ja kohustusi lapsega **arutada** ja veenduda, et laps mõistab nende sisu ja saab aru, et nende rikkumisel võib kohus paigutamise peatamise tühistada. **Tingimused ja kohustused** tuleb määruses **selgelt, arusaadavalt ja üheselt** kirja panna.¹²⁶

Kohus võib **peatamise tühistada**, kui isik ei täida talle pandud tingimusi või kohustusi või kui tema seisundist tulenevalt on peatamise tühistamine vajalik (TsMS § 540 lg 2). Igasugune kohtu seatud tingimuse või korralduse rikkumine ei ole paigutamise peatamise tühistamiseks piisav. Kohus peab põhjendama, miks on peatamise tühistamise eeldused konkreetsetest asjaoludest tulenevalt täidetud ning miks need tingivad peatamise tühistamise ja lapse kinnisesse asutusse paigutamise. Samuti tuleb enne peatamise tühistamist selgitada välja asjaolud, miks rikkumine toimus. Nt kui rikkumine tulenes sellest, et laps ei saanud aru

¹²² RKTkm 20.03.2019, [2-16-10435/138](#), p 19.

¹²³ RKTkm 20.03.2019, [2-16-10435/138](#), p-d 20–20.4.

¹²⁴ RKTkm 20.03.2019, [2-16-10435/138](#), p 19.

¹²⁵ RKTkm 14.02.2018, [2-15-3662/92](#), p 15.6.

¹²⁶ Tsiiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 540, p 3.2.5.

määruses märgitud tingimustest või kohustustest, ei anna see kohe põhjust tema suhtes peatamine tühistada, eriti kui talle ei selgitatud eelnevalt peatamise tingimuste ja kohustuste sisu.¹²⁷

Enne peatamise tühistamist peab kohus võimaluse korral **ära kuulama** isiku enda ja TsMS § 536 lg-s 2 nimetatud isikud ning valla- või linnavalitsuse (TsMS § 540 lg 3). Võimalusel ärakuulamine ei tähenda seda, et kohtul oleks õigus valida, kas kuulata isikud ära või mitte. Kohtul on valikuõigus selles osas, kas kuulata isikud ära enne või pärast paigutamise peatamise määruse tühistamist. Ära ei pea kuulama isikuid, kellega kontakti saamine ei osutunud vaatamata mõistlikele pingutustele võimalikuks ning kelle ärakuulamist kohus vältimatuks ei pea. Ärakuulamise läbiviimine enne või pärast määruse tühistamist sõltub sellest, kui kiire on määruse tühistamisega.

4.2. KOHTUPRAKTIKA

Analüüsitud menetlustes **peatas** kohus kinnisesse lasteasutusse paigutamise **11 asjas**. Neist seitsmel korral esmakordsel paigutamisel ja neljal korral paigutamise pikendamisel. Kõikides asjades otsustas kohus paigutamise või pikendamise ja paigutamise peatamise samas määruses. Kohus **tühistas** kinnisesse lasteasutusse paigutamise peatamise tingimuste rikkumise tõttu **neljas** asjas.

Järgnevalt on esitatud mõned näited, millistel asjaoludel pidas kohus kinnisesse lasteasutusse paigutamise peatamist õigustatuks. Ettepaneku kinnisesse lasteasutusse paigutamise peatamiseks tegi menetluses enamasti lapse esindaja. Osadel juhtudel toetasid seda ka nii avaldaja kui ka kinnise lasteasutuse teenuse osutaja (pikendamise menetlustes). Määrustest nähtus, et kohus arutas eelnevalt lapsega tingimused läbi või vähemalt tutvustas neid.

Asjas **2-18-4392** leidis kohus, et kuna nii avaldaja kui ka lapse esindaja hinnangul võib olla võimalik suunata last konkreetsete tingimuste seadmise kaudu hoiduma korrarikkumistest ja agressiivsest käitumisest, on võimalik peatada kinnisesse asutusse paigutamine. Kohtu hinnangul sai kohustuste panemisega luua võimalikult ohutud tingimused lapse senise elukorralduse säilitamiseks ning samas anda lapsele võimalus näidata, et ta suudab oma igapäevase elu ja õpingutega toime tulla muude sotsiaalteenuste abil, kui seda on kinnise lasteasutuse teenusele paigutamine.

Tingimused olid järgmised:

- 1) laps peab hoiduma avaliku korra rikkumistest ja muude väärteo ja/või kuriteo tunnustele vastavate tegude toimepanemisest, sh alkoholi, tubakatoodete, narkootiliste ainete tarvitamisest;
- 2) laps on kohustatud endale selgeks tegema ja täitma tugikeskuse kodukorda;
- 3) lapsel tuleb erilist tähelepanu pöörata kodukorra p-le, mis keelab tugikeskuses luba küsimata võtta teiste esemeid;
- 4) laps täidab koolikohustust kuni õppeaasta lõpuni üksühele ehk individuaalsel õppekaval ja uuest õppeaastast õppeasutuses, mille eestkostja talle valib;
- 5) laps peab olema suuteline saama ise kooli ja koolist koju;
- 6) lapsel on kohustus võtta osa teraapiatest ja psühholoogi visiitidest, kuhu eestkostja ta suunab;
- 7) lapsel on kohustus võtta talle arsti määratud ravimeid;

¹²⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 540, p 3.3.1.

8) lapsel on kohustus teavitada peremaja oma välja minekutest ja olla hiljemalt 21:00 tagasi.¹²⁸

Ka asjas **2-19-10568** leidis lapse esindaja, et kuigi kinnisesse lasteasutusse paigutamise tingimused on täidetud võiks lapsele anda viimase võimaluse enda käitumist muuta ja siduda paigutamise peatamine tingimustega. Kohus arvestas vanemate taotlust. Eelkõige arvestas kohus aga lapse kohtuistungil avaldatud tahet muuta oma valikuid ja käitumist ning asjaolu, et laps näitas seda ka oma käitumise parandamisega. Kohus pani lapsele tema nõusolekul järgmised kohustused:

- 1) täita koolikohustust, kusjuures lubatud põhjusega puudumiste arv on kaheksa akadeemilist tundi poolaastal;
- 2) mitte toime panna õigusvastaseid tegusid (registreeritud Politsei- ja Piirivalveametis);
- 3) mitte tarvitada narkootilisi aineid, alkoholi ja tubakatooteid.¹²⁹

Asjas **2-18-11186** märkis kohus, et kuigi kinnisesse lasteasutusse paigutamise eeldused on täidetud, on alust last vähem piirava meetmena tema paigutamine TsMS § 540 lg 1 alusel peatada ja siduda peatamisega tingimusi, mida laps peab täitma. Esitatud asjaoludest nähtus, et laps asus õppima kohalikku kooli ja täitis menetluse ajal koolikohustust. Kuna kool oli kestnud vaid veidi üle nädala, ei olnud kohtul võimalik lõplikult järeldada, et lapse käitumisest tulenev oht temaelule, tervisele ja arengule on ära langenud. Samas olid nii avaldaja, lapse esindaja kui ka lapse ema seisukohal, et lapse viimase aja käitumine annab lootust, et laps täidab temale pandavaid kohustusi ja on võimalik tema hakkamasaamine tavakeskkonnas. Ka laps avaldas äraakuulamisel, et tahab ja on valmis tegema kõik selleks, et saaks edasi käia tavakoolis.

Kohus sidus paigutamise peatamise **tingimustega**, mis lapse esindaja välja pakkus. Laps peab:

- 1) järgima koolikohustuse täitmist õppekavas näidatud mahus ja ulatuses;
- 2) registreerima ennast hiljemalt ühe nädala jooksul määruse kättesaamisest alates psühhiaatri vastuvõtule ja minema määratud ajal psühhiaatri vastuvõtule;
- 3) järgima ravi vastavalt raviarsti ettekirjutusele;
- 4) kinni pidama ema korraldustest osas, mis puudutavad tema kodust eemalviibimist öisel ajal.¹³⁰

Kohus **tühistas** paigutamise peatamise kaks kuud hiljem, kuna laps ei täitnud koolikohustust ega ema korraldusi osas, mis puudutasid kodust eemalviibimist öisel ajal ja alkoholi tarvitamist. Seda kinnitas laps ka äraakuulamisel. Kohus leidis, et sellega jätkas laps käitumist, mis ohustab tema elu, tervist ja arengut.¹³¹

Kohustuste ja tingimuste määramisel on oluline, et neid oleks reaalselt võimalik täita ja need maandaksid riskikäitumist ning oleksid lapsega läbi arutatud.

Selged ja elementaarsed kohustused määras kohus ka asjas **2-20-6522**. Kohus märkis, et 16-aastaseks saav normintellektiga ja piisava arusaamisvõimega nooruk on võimeline, kui ta on ise vastavat tahet avaldanud, võtma vastutust oma tulevaste tegude tagajärgede eest. Kõik ärakuulatud menetlusosalised ja lapse esindaja avaldasid kohtule, et laps on viimasel (küll väga lühikesel) ajavahemikul oluliselt muutnud oma käitumist. Laps avaldas, et tahab teha kõik, et vältida kinnisesse lasteasutusse paigutamist. Kohus mõõnis, et enda käitumise ja suhtumise muutmise nõuab tahtejõudu ning alati see ei õnnestu. Kohus andis siiski lapsele võimaluse ning

¹²⁸ PMKm 23.05.2018, 2-18-4392.

¹²⁹ TMKm 06.08.2019, 2-19-10568.

¹³⁰ TMKm 12.09.2018, 2-18-11186.

¹³¹ TMKm 14.11.2018, 2-18-11186.

lootis, et last toetavad sealjuures tema lähisugulased, lastekaitsespetsialistid, psühhiaatrid ja psühholoogid. Kohus määras kindlaks elementaarsed piirid, millest laps peab kinni pidama:

- 1) mitte tarvitada alkoholi ja narkootilisi aineid;
- 2) käia vastavalt vajadusele psühhiaatri ja regulaarselt psühholoogi vastuvõtul, vastuvõtuaegade panekul peab abistama lapse ema;
- 3) täita koolikohustust.¹³²

Asjas **2-20-3486** ei olnud avaldaja veendunud, kas laps hakkab lubatud kohustusi täitma ja kas see õnnestub, arvestades hooldusõigusliku vanema ja piisava perekonna toe puudumist. Kohtu hinnangul tuli siiski anda lapsele võimalus näidata, et ta suudab väljaspool kinnist lasteasutust käituda ennast ja teisi ohtu seadmata. Kohus seadis järgmised tingimused, mille täitmisel langeb ära lapse käitumisest tulenev oht:

- 1) täita 2019/2020 õppeaastal ettenähtud õppekava vähemalt minimaalses mahus;
- 2) täita 2020/2021 õppeaastal koolikohustust;
- 3) mitte toime panna õigusrikkumisi;
- 4) mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume;
- 5) käia psühhiaatri ja psühholoogi vastuvõtul ning vajadusel muude eriarstide vastuvõttudel.

Kohus ei pidanud vajalikuks koolikohustuse täitmise kohustuse juures kirjutada ette lubatud põhjuse ta puudumiste arvu. Lapsel tuleb täita koolikohustust ja ta ei tohi koolist põhjuse ta puududa. Ära kuulamisel avaldas laps, et suitsetab, ning arvas, et suitsetamisest ta päris loobuda ei suuda. Lapse avaldatu põhjal võib tal esineda tubaka- või nikotiinisõltuvus, millest vabanemine võib vajada rohkem aega. Seetõttu ei pidanud kohus mõistlikuks panna lapsele kinnisesse lasteasutusse paigutamise peatamise tingimusena kohustust loobuda tubatoodetest. Lapse nõustamise ja ravi käigus tuleks tegeleda ka tema võimaliku sõltuvushäirega.¹³³

Kõige vähem tingimusi seadis kohus asjas **2-18-8024**. Kaaludes lapse arengule esinevate ohtude laadi ja suurust ning kinnisesse lasteasutusse paigutamise pikendamise kui vabaduse piirangu intensiivsust, pidas kohus põhjendatuks peatada paigutamine tingimustel, mille täitmise korral on oht lapse hariduse omandamisele oluliselt vähenenud:

- 1) laps täidab koolikohustust;
- 2) ei lahku omavoliliselt kodust kauemaks kui kaheks ööpäevaks järjest.¹³⁴

Asjades **2-19-165**, **2-18-6125** ja **2-19-13791** määras kohus väga palju ja detailseid tingimusi ning kohustusi, mida laps peab täitma.¹³⁵ Asjas **2-18-6125** seadis kohus 22 kohustust. Järgnevalt mõned näited kohustustest ja tingimustest:

- laps pingutab õppetöös vastavalt oma tegelikele võimetele, töötab kõikides tundides kaasa, valmistub järgmise päeva tundideks vajalikul määral ette, tal on koolis kaasas kõik vajalikud õppevahendid ja ta ei jäta mõjuva põhjusta koolitöid tegemata;
- laps täidab kooli kodukorda, eelkõige käitub viisakalt, ei ropenda ega sõimle, ei haugu õpetajatele ega koolitöötajatele vastu, vaid allub nende seaduslikele korraldustele; ei lahku tunnist enne, kui õpetaja on tunni lõpetanud; ei hiline tundi;
- laps käitub oma vanema suhtes lugupidavalt ja viisakalt, allub tema korraldustele. Eelkõige on vanemal õigus anda lapsele korraldusi nende ühise igapäevase elu

¹³² TMKm 21.05.2020, 2-20-6522.

¹³³ TMKm 11.05.2020, 2-20-3486.

¹³⁴ HMKm 19.06.2018, 2-18-8024

¹³⁵ PMKm 13.03.2019, 2-19-165; PMKm 28.06.2019, 2-18-6125; PMKm 21.08.2020, 2-19-13791.

korraldamisega seotud küsimustes. Laps võtab võimetekohaselt osa kodustest majapidamistöedest (koristamine, oma riiete korrastamine, söögitegemine, nõude pesemine jms);

- lapsel on õigus avaldada oma arvamust tema elu korraldamisega seotud küsimustes. Oma vastuväited püüab laps esitada rahulikult ja viisakalt, põhjendades oma arvamust mõistlike argumentidega;
- koolipäevadel pärast õppetööd ja huviringide töös osalemist veedab laps üldjuhul oma vaba aja kodus;
- nii koolipäeval pärast õppetöö lõppemist ja huviringide töös osalemist kui ka nädalavahetustel võib laps kodust väljaspool aega veeta üksnes vanema eelneval nõusolekul. Väljaminekuks vanemalt nõusoleku küsimiseks teatab laps vanemale täpselt, kuhu, kellega ja kui kauaks ta soovib minna ning mida kavatseb väljas teha. Vanema nõusolekut peab laps küsima ka õppetöövälistel kooliüritustel osalemiseks;
- lapsel on keelatud sisustada vaba aega logelemisega kaubanduskeskustes, bussijaamas, tänavatel jm avalikes kohtades;
- laps võib kinnisesse lasteasutusse paigutamise tähtaja (üks aasta alates kohtumääruse tegemisest) jooksul ilma vanemata väljaspool kodu ööbida üksnes juhul, kui see on seotud klassiekskursioonil osalemise või ametlikus laste- või noortelaagris viibimisega. Vanemal ei ole kinnisesse asutusse paigutamise tähtaja jooksul õigust lubada lapsel ööbida sõprade või tuttavate juures.¹³⁶

Kõigis kolmes viidatud asjas tühistas kohus paigutamise peatamise, kuna laps rikkus tingimusi. Asjas **2-19-13791** tühistas kohus peatamise **viis päeva** pärast määruse tegemist. Asjaolude kohaselt muutis laps vahetult pärast kohtuistungit oma käitumist. Tarvitas kohtu keelust hoolimata tubakatooteid, eiras vanema keeldu ning viibis alaealisena ööklubis. Vanema sõnul ei käitunud laps vanema suhtes lugupidavalt ja viisakalt ega allunud tema korraldustele. Selline käitumine algas vanema sõnul kohe pärast ärakuulamiselt tulekut, mil laps käitus nii, nagu oleks saavutanud kohtus võidu.

Kohus märkis, et lapse üleolev suhtumine kohtumäärusesse ja selle täitmisesse näitas, et laps ei soovinud pingutada ega määratud tingimusi täita. Ta pigem katsetas piire ja manipuleeris ümbritsevatega. Kuna laps rikkus talle pandud kohustusi kohe pärast ärakuulamist ja nii enne kui ka pärast peatamise määruse kirjalikult vormistamist ning ärakuulamisest oli möödunud vaevalt nädal, ei pidanud kohus vajalikuks enne peatamise tühistamist last ega teisi menetlusosalisi uuesti ära kuulata.¹³⁷

Peatamise määrusega pannakse tavaliselt lapse vanemale või eestkostjale **kohustus teavitada** kohut või kohalikku omavalitsust lapse poolt kohtu määratud **tingimuste tõsisest rikkumisest** või muudest asjaoludest, mis võiks anda alust kinnisesse lasteasutusse paigutamise peatamise tühistamiseks. Samas on **kohtul ka võimalik ise uurida, kas laps täidab talle pandud kohustusi**.

Nt asjas **2-19-165** kutsus kohus lapse ja tema vanemad järelevalve korrast välja, et kontrollida, kuidas laps täidab talle pandud kohustusi. Ärakuulamisel selgus vanema ütlustest, et laps ei täitnud kõiki tingimusi nõuetekohaselt – probleemiks oli õigel ajal koju mitte tulemine ja vanemate loata või teadmata väljas käimine. Vanema sõnul oli ka paaritunniseid hilinemisi. Vanema hinnangul oli lapse käitumine küll paranenud, kuid ta võiks rohkem pingutada. Laps tunnistas hilinemisi, kuid tema arvates olid tingimused täidetud sellega, et ta käis korralikult koolis ja lõpetas klassi. Laps selgitas, et ei viitsi 24/7 kodus passida, ei käi kusagil kaugel, on kodu lähedal sõbranna juures, vanemad alati teavad, kuhu ta läheb. Kohus rahuldus

¹³⁶ PMKm 28.06.2019, 2-18-6125

¹³⁷ PMKm 26.08.2020, 2-19-13791.

ärakuulamisel lapse selgitustega ega pidanud vajalikuks kinnisesse asutusse paigutamise peatamist tühistada.

Kuu aega hiljem tuvastati lapsel alkoholijoove ning algatati väärteomenetlus. Lastekaitsepolitseinik ja noorsoopolitseinik tuvastasid last koolis külastades, et laps suitsetab. Kohus tühistas paigutamise peatamise. Kohus märkis, et lapse käitumisest nähtub, et ta suutis ennast koolis käimise ja õppetöö osas kokku võtta, kuid rikkus jätkuvalt muid kohtu seatud tingimusi. Öistel aegadel pidudel viibimine, kus alaealine oma vanust arvestades üldse viibida ei tohiks, näitas selgelt, et laps paneb oma käitumisega jätkuvalt ohtu enda turvalisuse ja tervise. Lisaks tarbis laps keelatud aineid ning rikkus sellega otseselt oma tervist. Kinnisesse asutusse paigutamise peatamine ei motiveerinud last piisavalt enda käitumist tervikuna parandama. Selle abil ei õnnestunud ära hoida korrarikkumiste toimepanemist.¹³⁸

¹³⁸ PMKm 01.10.2019, 2-19-165.

5. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE MÄÄRUS

5.1. PAIGUTAMISE KESTUS

Lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamine on võimalik **kuni üheks aastaks**, kuid mitte kauemaks kui tema täisealiseks saamiseni. Olukorras, kus kinnisesse lasteasutusse paigutatud laps on saanud täisealiseks, kuid esineb vajadus jätkuvalt tema vabadust piirata, tuleb kinnipidamist menetleda PsAS § 11 või SHS § 105 alusel.

Tähtaja valikut tuleb määruses **põhjendada**. Kohus peab lähtuma põhimõttest, et kõiki tegureid arvesse võttes, tuleb isik kinnisesse asutusse paigutada nii lühikeseks ajaks kui võimalik. Eriti oluline on tähtaja valiku põhjendamine siis, kui kohus soovib isiku kinnisesse asutusse paigutada maksimaalseks seaduses lubatud tähtjaks.¹³⁹

Kõige sagedasemad paigutamise tähtjad olid kas üks aasta või kuni kooliaasta lõpuni. Kui laps sai varem täisealiseks, siis kuni täisealiseks saamiseni (nt asjas **2-19-12435**¹⁴⁰).

Kooliaasta lõpuga seotud tähtaja sõnastused on erinevad:

- Paigutada kinnisesse lasteasutusse alates määruse jõustumisest kuni 2019/2020 õppeaasta lõpuni (ajani millal lõpeb realselt õppeaasta õppetöö).¹⁴¹
- Paigutada kinnisesse lasteasutusse alates 2018/2019 õppeaasta algusest kuni õppetöö lõpuni.¹⁴²
- Paigutada kinnisesse lasteasutusse 2018/2019. õppeaastaks.¹⁴³
- Paigutada alates käesoleva määruse tegemisest kinnisesse lasteasutusse tähtajaga kuni 31.08.2019, so kuni 2018/2019 õppeaasta lõppemiseni, kuid mitte kauemaks kui üks aasta.¹⁴⁴
- Pikendada kinnisesse lasteasutusse paigutamise tähtaega alates määruse tegemisest kuni lapse põhihariduse omandamiseni ehk 2019/2020 õppeaasta õppetöö lõpuni, kuid mitte kauemaks kui 25.03.2021.¹⁴⁵
- Paigutada kinnisesse lasteasutusse kuni 8. klassi lõpetamiseni, s.o 2019/2020. õppeaasta lõpuni 15.08.2020.¹⁴⁶
- Paigutada kinnisesse lasteasutusse kuni põhikooli lõpetamiseni 2019. a juunikuus.¹⁴⁷

Lühemaks kui aastaks paigutas kohus lapse kinnisesse asutusse asjas **2-19-6867**. Kohus leidis, et võttes arvesse lapse koolikohustust, raviarsti kirjeldust ja lapse seisundi mõjutamise võimalusi, on kinnisesse lasteasutusse paigutamise aeg põhjendatud määrata üheksaks kuuks, arvates määruse tegemisest. Selle aja möödumisel on võimalik prognoosida lapse edasist toimetulekut, ravi ja muude teenuste vajadust. Nimetatud aeg on ka küllaldane, et kohalik omavalitsus saaks kohaselt planeerida lapse edasist elu ja talle vajalikke teenuseid. Üheksa kuud on piisav aeg, et oleks teada ka lapse suhtes menetletava kriminaalasja lahendus.¹⁴⁸

¹³⁹ RKTkm 10.10.2007, 3-2-1-81-07, p 12.

¹⁴⁰ PMK 29.10.2019, 2-19-12435.

¹⁴¹ TMK 01.04.2020, 2-19-3944.

¹⁴² TMK 10.08.2018, 2-18-10123.

¹⁴³ PMK 21.08.2018, 2-18-10125.

¹⁴⁴ HMK 24.10.2018, 2-18-10875.

¹⁴⁵ VMK 25.03.2020, 2-20-2116.

¹⁴⁶ TMK 06.12.2019, 2-18-16602.

¹⁴⁷ TMK 22.01.2019, 2-19-351.

¹⁴⁸ TMK 20.05.2019, 2-19-6867.

Lühemaks ajaks kui aasta paigutati last ka siis, kui paigutamine oli seotud õppeaasta lõpuga. Nt pikendas kohus asjas **2-18-15473** jaanuaris kinnisesse lasteasutusse paigutamise tähtaega kuni õppeaasta lõpuni (31.08).¹⁴⁹

Lapse kinnises lasteasutuses **hoidmine on lubatud senikaua**, kui on täidetud seadusest tulenevad eeldused isiku tahtevastaseks kinnipidamiseks. Kohe, kui eeldused ära langevad, tuleb laps kinnisest lasteasutusest vabastada. Kohus võib kinnisesse asutusse paigutamise lõpetada isiku enda või tema eestkostja või isiku elukoha järgse valla- või linnavalitsuse taotlusel või omal algatusel. Paigutamise lõpetamise kohta teeb kohus määruse (TsMS § 539 lg 1).

TsMS § 539 lg 3 kohaselt peab kinnine asutus kohtule **viivitamata** teatama, kui tema arvates ei ole isikut vaja kinnises asutuses hoida kohtu määratud tähtaja lõppemiseni. Kui isik on kinnisest asutusest vabastatud enne kohtu määratud aega, tuleb kohtule sellest samuti viivitamata teatada. Kohus peab ka sel juhul otsustama isiku kinnisesse asutusse paigutamise lõpetamise TsMS § 539 lg 1 sätestatud korras.

5.2. ASUTUSE VALIK

Seisuga 12.11.2020 on Eestis **neli teenuseosutajat**, kes pakuvad kinnise lasteasutuse teenust. Suurim neist on Maarjamaa Hariduskolleeegium, mille Valgejõe ja Emajõe õppekeskustes on kokku 81 kohta. Rakveres asuvas Lille Kodu (AS Hoolekande teenused) on 8 kohta, Tallinna Laste Turvakeskuses (Nõmme tee) 4 kohta ja Hiiumaal Kõpu Noortekodus 6 kohta.¹⁵⁰

Maarjamaa Hariduskolleeegium on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav põhikool suure abivajadusega psüühikahäiretega ja käitumisprobleemidega lastele. Õppetöö toimub põhikooli riikliku õppekava ja põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava alusel nii eesti kui ka vene keeles. Rakvere Lille Kodu pakub teenust mõõduka või raske intellektipuudega ja käitumishäirega lastele, sh sügava intellektihäirega ja/või autismispektri häirega lastele. Kõpu Noortekodusse suunatakse praegu pigem ennast kahjustava käitumisega noori.

Suunamisotsuse hoolekandeaasutusse paigutamiseks väljastab Sotsiaalkindlustusamet (SHS § 71 lg 4). Sotsiaalkindlustusamet palub jätta määruse resolutsioonis märkimata konkreetse teenuseosutaja. See annab võimaluse reageerida lapse vajadustele paindlikumalt ning valida lapse parimast huvist lähtuvalt sobivaima asutuse. Nimetatud annab ka võimaluse teha teenuse osutamise ajal ümberpaigutamisi.

Praktikas on osutunud probleemiks juhtumid, kus põhihariduse omandanud lapse puhul on vajadus kinnise lasteasutuse teenuse järele. Asjas **2-19-6847** oli tegemist sellise juhtumiga. Kohalik omavalitsus ja ka Sotsiaalkindlustusamet nägid lapse puhul kinnise lasteasutuse teenuse vajadust, samas ei olnud Sotsiaalkindlustusametil pakkuda sobivat asutust. Sotsiaalkindlustusameti kohtule saadetud kirjast nähtus, et kuna Maarjamaa Hariduskolleeegium tegutseb põhikoolina, ei sobi nimetatud asutus teenuse osutajaks, kuna laps oli samas asutuses põhihariduse omandanud. Rakvere Lille Kodu pakub teenust üksnes mõõduka- ja raske intellektipuudega lastele.

¹⁴⁹ TMKm 13.01.2020, 2-18-15473.

¹⁵⁰ Kinnise lasteasutuse teenuse koolitus kohtunikele, 12.11.2020.

Kohus jättis avalduse rahuldamata kuna menetluse kestel ilmnis, et laps ei vaja kinnisesse lasteasutusse paigutamist (menetluse kestel ei saanud esile tuua negatiivseid juhtumeid lapse käitumises). Lapse elus toimus oluline positiivne muutus, ta asus õppima eriala.¹⁵¹

Asjas **2-18-15851** märkis kohus, et ideaalis vajaks laps sellise kinnise lasteasutuse teenust, kus oleks **ööpäevaringne meditsiiniline järelevalve**. Kuna hetkel ei pakkunud Eestis sellist teenust ükski lasteasutus, vastas lapse vajadustele kõige paremini Maarjamaa Hariduskolleeegiumi Emajõe õppekeskuses pakutav kinnise lasteasutuse teenus. Laps oli Emajõe õppekeskuses juba ühel õppeaastal ja ka praegu ning asutuse personal teadis nii lapse võimeid, oskusi kui ka terviseprobleeme.¹⁵²

5.3. MÄÄRUSE JÕUSTUMINE

TsMS § 541 lg 3 kohaselt jõustub kinnisesse asutusse paigutamise määrus ja kuulub täitmisele, kui selle peale ei saa enam edasi kaevata või kui määruskaebus jäetakse jõustunud lahendiga rahuldamata või läbi vaatamata. Sama paragrahvi neljas lõige näeb ette, et kohus võib **tunnistada määruse täitmisele kuuluvaks** määruse kättetoimetamisega isikule endale või tema esindajale või tema eestkostjale või edastamisega tema elukoha järgsele valla- või linnavalitsusele.

Enamus asjades tunnistati määrus täitmisele kuuluvaks selle edastamisega kohalikule omavalitsusele. Nt asjas **2-19-19049** selgitas kohus, et lapse ühiskonnas mitteaktsepteeritav ennast kahjustav käitumine ja õigusrikkumiste toimepanek ning koolikohustuse mittetäitmine on loonud olukorra, kus määrus tuleb tunnistada täidetavaks selle edastamisega kohalikule omavalitsusele, tõkestamaks alaealise edasist võimalikku ohtlikku käitumist. Lapse käitumine oli ohtlik eeskätt tema tervisele, kuid ka teistele isikutele, kes võivad saada kannatada. Seetõttu oli põhjendatud tunnistada määrus täitmisele kuuluvaks TsMS § 541 lg 4 alusel.¹⁵³

Esines ka asju, kus kohus tunnistas määruse täidetavaks lapsele kättetoimetamisega. Nt asjas **2-19-13791** märkis kohus, et kuna kohus pikendab lapse kinnise lasteasutuse teenusele paigutamise tähtaega ja peatab paigutamise ning kinnisele teenusele paigutamise peatamine sõltub lapse enda poolt konkreetsete tingimuste täitmisest, seob kohus määruse kehtima hakkamise määruse lapsele kättetoimetamisega.¹⁵⁴

Kinnisesse asutusse paigutamise määruse, paigutamisest keeldumise määruse, paigutamise lõpetamise määruse ja lõpetamisest keeldumise määruse peale võib TsMS § 543 lg 1 kohaselt esitada **määruskaebuse** isik, kelle suhtes on abinõusid rakendatud, ning TsMS § 536 lg-s 2 nimetatud isikud ja valla- või linnavalitsus, samuti kinnise asutuse juht. Isik, kelle suhtes on abinõusid rakendatud, võib esitada määruskaebuse sõltumata abinõude rakendamise lõpetamisest, muu hulgas tuvastamaks kinnisesse asutusse paigutamise ebaseaduslikkust (TsMS § 543 lg 3). SHS § 130² lg 2 p 6 sätestab, et määruskaebuse esitamise õigus on peale TsMS §-s 543 sätestatud isikute ka lapse hooldusõiguslikul vanemal ja eestkostjal.

TsMS § 553 lg 1 kohaselt võib vähemalt 14-aastane piisava kaalutus- ja otsustusvõimega **laps** tema isikut puudutavas hagita perekonnaasjas **määruse peale kaevata oma seadusliku esindaja kaasabita**. Määrused, millele laps võib määruskaebuse esitada, tuleb talle isiklikult

¹⁵¹ TMKm 24.10.2019, 2-19-6847.

¹⁵² PMKm 30.10.2018, 2-18-15851.

¹⁵³ HMKm 29.01.2020, 2-19-19049.

¹⁵⁴ PMKm 21.08.2020, 2-19-13791.

teatavaks teha. Määruse põhjendust ei pea lapsele teatavaks tegema, kui sellest võib tuleneda kahjulikke tagajärgi lapse arengule, kasvatusele või tervisele (TsMS § 533 lg 2).

Analüüsitud menetlustes esitati määruskaebus ainult kahel korral. Asjas **2-18-5333** esitas määruskaebuse laps (määratud esindaja kaudu).¹⁵⁵ Asjas **2-18-7454** esitas määruskaebuse avaldaja.¹⁵⁶

5.4. MÄÄRUSE TÄITMINE

TsMS § 542 lg 2 järgi võib isiku kinnisesse asutusse paigutamise määruse täitmisel rakendada jõudu ning vajaduse korral võib täitmiseks kasutada politsei abi, kui kohtumääruses ei ole ette nähtud teisiti. Sotsiaalhoolekande seadus kinnise lasteasutuse teenusele paigutamise osas erisust ette ei näe.

Seega võib TsMS § 542 lg 2 kohaselt määruse täitja rakendada puudutatud isiku suhtes jõudu ja vajadusel kasutada täitmiseks politsei abi ka ilma kohtu loata. Sellesse regulatsiooni suhtuvad tsiviilkohtumenetluse seadustiku kommentaaride autorid kriitiliselt, märkides, et jõu kasutamine isiku kinnisesse asutusse toimetamisel peaks olema erand, mitte reegel, ning eesmärk peaks olema isiku võimalikult leebe kohtlemine.¹⁵⁷

5.5. KOHUSTUSTE PANEK LAST KASVATAVALE ISIKULE

Perekonnaseaduse (PKS) § 134 lg 3 kohaselt võib kohus lapse heaolu ohustamise korral teha vanema asemel lapse kohta hooldusõigusest tulenevaid otsuseid, teha hoiatusi ja ettekirjutusi ning kehtestada keelde, samuti **kohustada vanemaid** järgima kohtu määratud asutuse hooldusjuhiseid.

Järgnevalt mõned näited last kasvatavale isikule või eestkostjale pandud kohustustest. Enamasti sisaldasid kohustused määrustes, millega kinnisesse lasteasutusse paigutamine **peatati**. Nt asja **2-19-165** resolutsioonis märkis kohus, et :

- 1) vanemad on kohustatud seadma lapsele selged piirid, arvestades kohtumäärusega seatud tingimusi;
- 2) vanemad peavad nõudma lapselt tingimuste täitmist ja seda järjepidevalt kontrollima;
- 3) vajaduse korral tuleb vanematel osaleda vanemlike oskuste täiendamiseks ja paarisuhete parandamiseks mõeldud nõustamisel ja/või teraapias;
- 4) vanemad ja kool on kohustatud kohtule või kohalikule omavalitsusele koheselt teatama lapse poolt kohtu määratud tingimuste tõsisest rikkumisest või muudest asjaoludest, mis võiks anda alust kinnisesse lasteasutusse paigutamise peatamine tühistada.¹⁵⁸

Asjas **2-18-6125** märkis kohus, et:

- 1) last kasvataval isikul on keelatud anda lapsele korraldust või nõusolekut, mis on vastuolus eestkostja ülesandeid täitva ametniku samas küsimuses eelnevalt antud korralduse või keeluga;
- 2) last kasvatav isik on kohustatud jätkama koos lapsega osalemist pereteraapias;

¹⁵⁵ TlnRKm 30.08.2018, 2-18-5333.

¹⁵⁶ TlnRKm 24.04.2019, 2-18-7454.

¹⁵⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 542, p 3.2.2.

¹⁵⁸ PMKm 13.03.2019, 2-19-165.

- 3) last kasvataval isikul tuleb seada lapsele selged piirid ja reeglid, arvestades kohtu määratud tingimusi. Last kasvatav isik peab nõudma lapselt reeglite ja kohtumäärusega seatud tingimuste täitmist ja seda järjepidevalt kontrollima;
- 4) last kasvatav isik peab kohalikule omavalitsusele või kohtule viivitamata teatama, kui ilmneb, et ta ei tule vajalikul määral toime lapse kontrollimise ja kasvatamisega;
- 5) last kasvatav isik on kohustatud kohtule või kohalikule omavalitsusele kohe teatama lapse poolt kohtu määratud tingimuste tõsisest rikkumisest või muudest asjaoludest, mis võiks anda alust lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise peatamise tühistamiseks.¹⁵⁹

Ühes asjas seadis kohus vanemale **kohustused ka paigutamise määru**s. Asjas **2-18-7301** kohustas kohus lapsevanemat osalema teraapiates ja programmides. Selles asjas leidis lapse esindaja, et kindlasti tuleks ka lapse vanemale määrata kohustused, sest esindaja hinnangul ohustab lapsevanem terapeudiga koostöö mittetegemisega lapse vaimset heaolu.

Kohus märkis, et dokumentaalsete tõendite kohaselt lõppesid kodukülastused liiga sageli negatiivselt. Selleks, et vanem saaks selgeks asjakohased enesekehtestamise võtted, ei olnud seda mõeldav teha samal ajal kodus viibiva alaealise kõrvalt. See tekitaks koostöö asemel pingelist õhkkonda. Programmides osalemine tõhustaks oskust koostöö kujundamiseks ja toimima panemiseks ilma tagasilöökideta. Nimetatu on vajalik, kuni vanem saab aru, mida lapsele on vaja, ja kuni laps saab aru, et vanema esitatud reeglid aitavad lapsel aru saada ühiskonnas aktsepteeritavatest käitumisnormidest. Kõigi asjaosaliste nõusolekul määras kohus vanemale kohustuse osaleda kooli pakutud teraapilistes programmides. Võimalusel tuli osaleda ka nii avaldaja kui ka Sotsiaalkindlustusameti võimaldatud toetavates tegevustes.¹⁶⁰

¹⁵⁹ PMKm 28.06.2019, 2-18-6125.

¹⁶⁰ VMKm 14.06.2019, 2-18-7301.

6. KINNISESSE LASTEASUTUSSE PAIGUTAMISE PIKENDAMINE

TsMS § 539¹ lg 1 esimese lause kohaselt kohaldatakse kinnisesse asutusse paigutamise tähtaja pikendamisele ja korduvale paigutamisele põhimenetlust reguleerivad sätted. Sotsiaalhoolekande seadus ei näe ette erisusi menetluses võrreldes esmakordse lasteasutusse paigutamiselega. Seega **tuleb** ka kinnisesse lasteasutusse paigutamise **pikendamise menetluses** määrata lapsele esindaja ja kohus peab lapse isiklikult ära kuulama. Tähtaja pikendamise menetluse algatab kohus samuti kohaliku omavalitsuse avalduse alusel, kohus ei saa tähtaja pikendamist ise algatada. Tähtaja pikendamise menetluses tehtavale määrusele kohalduvad TsMS § 538 nõuded.

Kuna tähtaja pikendamise menetlus peab olema läbi viidud **samasuguse põhjalikkusega** nagu esmakordse paigutamise menetlus, peab määrus olema eelduste kontrollimise osas põhjalik, täpne ja põhjendatud ning määruse tegemisel ei tohi lähtuda pelgalt varem toimunud. Kohus peab tõendeid uuesti igakülgsest hindama, võttes arvesse vahepeal toimunud muutusi.¹⁶¹

Asjas **2-18-11688** selgitas kohus, et kinnisesse lasteasutusse paigutamise pikendamise otsustamise raames saab kohus hinnata seda, kuidas on mõjutanud teenusele paigutamine käitumist, millega seoses alaealine teenusele paigutati. Juhul, kui alaealisel tekib uusi probleeme, ei saa nende lahendamist alustada äärmuslikuma abinõu kohaldamisest. Koolikoha saamise võimalus ei ole aluseks kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks. Kohalik omavalitsus on välja toonud, et lapsel võib olla või on tekkimas probleeme alkoholi tarvitamisega, narkootikumide proovimisega ja enesevigastamisega, kuid seoses nimetatud probleemidega ei ole last kinnise lasteasutuse teenusele paigutatud.¹⁶²

Palju esines ka selliseid asju, kus laps oli varem paigutatud kinnisesse lasteasutusse **kriminaalmenetluses** tehtud määruse alusel. Kohtud leidsid, et sellisel juhul ei ole tegemist paigutamise pikendamisega, vaid uue paigutamiselega. Asjas **2-18-12147** märkis kohus, et praeguses menetluses ei vääri enam tähelepanu asjaolud, mis jäävad aega enne, kui laps paigutati kriminaalmenetluses kinnisesse asutusse. Samade asjaolude eest ei ole õige last taas kinnisse asutusse saata. Seepärast on kohus õigustatud menetlema üksnes avaldust alaealise uueks paigutamiseks kinnisse asutusse, mitte varem kehtinud seaduse alusel paigutatud alaealise kinnises asutuses viibimise pikendamist. Uue avalduse esitamisel on ainetu viidata asjaoludele, mille koosmõjus ja mille tõttu laps juba kord saadeti kohtumääruse alusel kinnisesse asutusse. Kohus taunis suhtumist, mille kohaselt tuleb kinnisesse lasteasutusse paigutamisel arvestada kogu lapse varasemat käitumist. Kohus nõustus, et lapse käitumine ei olnud alati kõige õigem või kohasem ning teatud vigu võinuks ja saanuks ta vältida. Samas leidis kohus, et keegi ei suuda olnud olematuks muuta ning pole õige noort inimest ja ka tema vanemaid ikka ja jälle hukka mõista.¹⁶³

¹⁶¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 539¹, p 3.1.3.

¹⁶² HMKm 30.08.2018, 2-18-11688.

¹⁶³ HMKm 19.10.2018, 2-18-12147.

KOKKUVÕTE

- Kinnise lasteasutuse teenus on mõeldud **viimase abinõuna** lastele, kelle käitumine ohustab tõsiselt lapse enda elu, tervist ja arengut, või teiste isikute elu või tervist. Teenuse käigus piiratakse lapse liikumisvabadust kui ühte kõige olulisematest põhiõigustest. Last on võimalik kinnise lasteasutuse teenusele suunata ainult läbi **kohtu**.
- Kinnise lasteasutuse teenusele saab paigutada ka raske **psüühikahäirega** lapse, aga kinnisesse lasteasutusse paigutamine ei anna automaatselt õigust last seal viibimise ajal tahtevastastelt ravida. Kui laps vajab psüühikahäire tõttu ravi, siis tuleb algselt PsAS § 11 lg 1 alusel menetlus lapsele tahtest olenematu psühhiaatrilise abi kohaldamiseks, mh esialgse õiguskaitse korras.
- Seaduses **ei ole** sätestatud kinnise lasteasutuse teenusele paigutamisel lapse vanusele **alampiiri**. Mida noorem on laps, seda tõsisemalt tuleb kaaluda teenuse sobivust lapsele.
- Lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamise ning asutuses viibimise pikendamise ja lõpetamise otsustab kohus lapse **elukohajärgse** valla- või linnavalitsuse avalduse alusel. Avaldusele esitatavad nõuded on sätestatud SHS § 130² lg 3 p-des 1-7. Kohus saab uurimisprintsipi rakendades vajadusel ka ise täiendavalt asjaolusid selgitada või tõendeid koguda.
- SHS § 130² lg 2 sätestab kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetluse **erisused** võrreldes TsMS § 533 lg 1 p 1 alusel läbi viidava menetlusega.
- Kinnisesse lasteasutusse paigutamise menetluses **ei rakendata esialgset õiguskaitset**. Esialgse õiguskaitse kohaldamise võimalus jääb kehtima PsAS §-s 11 sätestatud alustel (tahtevastane ravi). Esialgse õiguskaitse taotlus esitati ühes menetluses, kohus jättis selle rahuldamata.
- Kohus peab **lapse isiklikult ära kuulama**. Isikliku ära kuulamise kohustus välistab üldjuhul selle ülesande delegerimise erinõude alusel tegutsevatele kohtunikule. Analüüsitud menetlustes kuulas kohus lapse ära erinõude korras seitsmes asjas. Kolmes asjas kuulas ära telefoni teel, kuuel juhul videosilla kaudu. Lapse jättis kohus ära kuulamata neljas asjas. Kahel juhul ei olnud võimalik saada lapsega kontakti (viibimiskoht ei olnud teada, laps ei ole võimeline psüühikahäire tõttu suhtlema), kahel juhul põhjendas kohus ära kuulamata jätmist sellega, et see ei oleks asja lahendamisele midagi juurde andnud. Analüüsi autori hinnangul saaks last jätta ära kuulamata ainult siis, kui see on tõesti objektiivselt võimatu, mitte siis, kui kohtu arvates ei aita see kaasa asja lahendamisele.
- **Ära peab kuulama ka** lapse hooldusõigusliku vanema, last tegelikult kasvatava isiku ning lapsega olulisel määral kokkupuutuvad lapsega töötavad isikud.
- Kohus peab lapsele määrama **esindaja**. Esindaja määramisega seoses analüüsitud menetlustes märkimisväärseid probleeme ei esinenud. Ainult ühes asjas jättis kohus lapsele esindaja määramata.
- Kinnisesse lasteasutusse paigutamise **eelduseks ei ole ekspertiisi** tegemine. Analüüsitud menetlustes määras kohus ekspertiisi kümnes asjas. Analüüsi autori arvates määras kohus mõnes asjas ekspertiisi seetõttu, et juhendus tsiviilkohtumenetluse seadustiku kinnisesse asutusse paigutamise regulatsioonist ja jättis tähelepanuta SHS § 130² lg 2 p-s 2 sätestatud erisuse.
- SHS § 130² lg 1 järgi paigutatakse laps kinnisesse lasteasutusse **ainult juhul**, kui lapse käitumine seab ohtu tema enda elu, tervise või arengu või teiste isikute elu või tervise ja seda ohtu ei ole võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega.

- **Ohtlikkust** tuleb kohtul määruses sisuliselt põhjendada. Ei piisa sellest, kui määruse põhjendustes refereerida avalduse sisu ja leida, et sellega ongi ohtlikkus tõendatud. Enamasti ei esine lapsel ainult üht laadi riskikäitumist, vaid erinevad käitumismustrid esinevad koos ja need peavad moodustama sellise ohu lapse elule, tervisele ja arengule, mis õigustab vabaduse piiramist ja kinnisesse lasteasutusse paigutamist. Lisaks riskikäitumisele esineb paljudel lastel psüühikahäire, mis omakorda mõjutab lapse käitumist ning võimet seda juhtida ja muuta. Samuti tuleb meeles pidada, et lapse käitumine on sümptom, toimetulekumehhanism, et endaga või enda ümber olevate sotsiaalsete oludega ja varasemate kogemustega toime tulla.
- Oluline on arvestada ka kinnisesse lasteasutusse paigutamata jätmise **tagajärgi**. Kinnisesse lasteasutusse paigutamine on põhjendatud, kui paigutamata jätmisega kaasneks suurem kahju. Kohus saab tagajärgi kaaluda igal üksikjuhul eelnevat arvestades.
- Enamlevinud riskikäitumised on sõltuvusainete tarvitamine, vargused, koolikohustuse mittetäitmine, hulkurlus, seksuaalne riskikäitumine, vägivaldsus ja agressiivsus teiste isikute või vara suhtes, vägivald enda suhtes (enesevigastamine, enesetapukatsed).
- **Ohuks lapse arengule** on kohtupraktika lugenud eelkõige koolikohustuse mittetäitmist. Mõnel juhul ka ohtu sattuda süütegude toimepanemise tõttu kinnipidamisasutusse. Ohuks lapse **elule ja tervisele** on loetud suitsiidikatsed, enese vigastamist, alkoholi ja narkootikumide tarbimist, ringi hulkumist, seksuaalset riskikäitumist. Suitsetamine on küll tervist ohustav käitumine, kuid sellise käitumise korrigeerimine kinnisesse asutusse paigutamiselega ei ole mõõdukas abinõu. Erinevate õigusrikkumiste toimepanek võib olla üheks asjaoluks lapse paigutamisel kinnisesse lasteasutusse, kuid vaid juhul, kui sellega on kaasnenud alaealise enda või teiste isikute elu ja tervise ohtu seadmine.
- Lapse vabaduse piiramise eelduseks ei ole see, et kõik **muud meetmed** on läbi proovitud – mõnel juhul võib olla selge, et need ei oleks konkreetse lapse puhul tõhusad või lapse eripärasest või olukorrast lähtuvalt võimalikud. Muude abinõude kasutamise võimatus eeldab seda, et muid abinõusid ei ole võimalik kasutada lapsest tulenevate põhjuste tõttu. Seda, et **lastel puudub vajalik pere tugi**, nähtus paljudest lahenditest. Kinnise lasteasutuse teenusele sattunud lastest 32% olid asendushooldusel.
- Analüüsitud menetlustes jättis kohus kokku 12 asjas **rahuldamata** avalduse paigutada laps kinnisesse lasteasutusse leides, et kõik eeldused paigutamiseks ei ole täidetud.
- Kohus **peatas paigutamise** 11 asjas. Neist seitsmel korral esmakordsel paigutamisel ja neljal korral paigutamise pikendamisel. Kõikides asjades otsustas kohus paigutamise või pikendamise ja paigutamise peatamise samas määruses. Kohus **tühistas** kinnisesse lasteasutusse paigutamise peatamise tingimuste rikkumise tõttu **neljas** asjas.
- **Tingimuste ja kohustuste** sidumine peatamisega ei ole kohtu kohustus vaid võimalus. Seda, kas ja milliseid tingimusi ning kohustusi lapsele panna, tuleb igal juhul eraldi kaaluda. Tingimused peaksid olema sellised, mis toetavad lapse hakkamasaamist väljaspool kinnist asutust ja sõltuvad lapse vajadustest. Samuti tuleb tingimuste ja kohustuste seadmisel kaaluda, kas nende täitmine on lapse poolt objektiivselt võimalik.
- Lapse kinnisesse lasteasutusse paigutamine on võimalik **kuni üheks aastaks**, kuid mitte kauemaks kui tema täisealiseks saamiseni. Tähtaja valikut tuleb määruses põhjendada. Olukorras, kus kinnisesse lasteasutusse paigutatud laps on saanud täisealiseks, kuid esineb vajadus jätkuvalt tema vabadust piirata, tuleb kinnipidamist menetleda PsAS § 11 või SHS § 105 alusel.

- Kinnisesse lasteasutusse paigutamise pikendamise menetlus peab olema läbi viidud **samasuguse põhjalikkusega** nagu esmakordne paigutamise menetlus. Kohus peab tõendeid uuesti igakülselt hindama, võttes arvesse vahepeal toimunud muutusi.
- Analüüsitud menetlustes esines ka selliseid asju, kus laps oli varem paigutatud kinnisesse lasteasutusse **kriminaalmenetluses** tehtud määruse alusel. Kohtud leidsid, et sellisel juhul ei ole tegemist paigutamise pikendamisega, vaid uue paigutamisega.